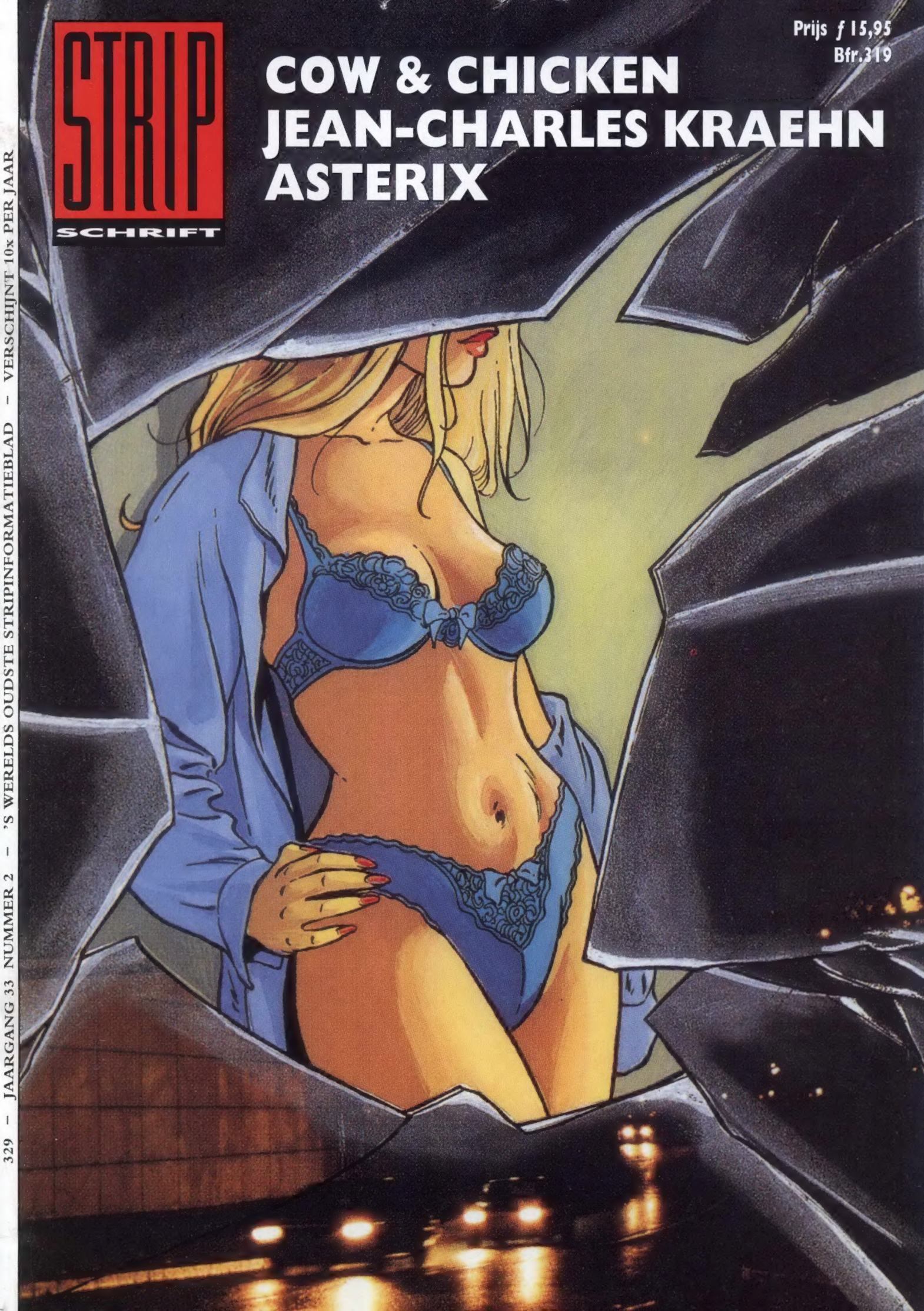

329 - JAARGANG 33 NUMMER 2 - 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD - VERSCHIJNT 10x PER JAAR

AGENDA

t/m 27 augustus
Expositie 'Politiek in prent '99' met extra als hommage een klein overzicht van het werk van de in 1999 overleden oorlogstekenaar Andries Frederiks, Verzetsmuseum, Lekstraat 63, Amsterdam, info: (+31)(0)20-6449797.

t/m 3 september
Expositie 'Overal is Duckstad', Kunsthal, Museumpark, Westzeedijk 341, Rotterdam, info: (+31)(0)10-4400301.

t/m 3 september
Expositie 'Piet Wijn, magiër en striptekenaar', Teylers Museum, Spaarne 16, Haarlem, info: (+31)(0)23-5319010.

t/m 17 september
Expositie 'Papieren drama's. Strips op de planken, toneel met balloons', Vlaams Cultuurhuis de Brakke Grond, Nes 45, Amsterdam, info: (+31)(0)20-4226464, of via de site www.theaterfestival.org

t/m 17 september
Expositie 'Jan Kruis', Slot Zeist, Zeist, info: (+31)(0)30-6921704.

t/m 30 september
Expositie 'Arin en het volk van de Hunebedbouwers', naar de gelijknamige strip van Roelof Wijtsma en Frans Le Roux, Nationaal Hunebedden Informatie Centrum Borger, Bronnegerstraat 12, Borger, info: (+31)(0)599-236374.

t/m 1 oktober
Expositie 'Asterix en Europa', Rijksmuseum van Oudheden, Rapenburg 28, Leiden, info: (+31)(0)71-5163163, of via de site www.rmo.nl

t/m 1 oktober
Expositie 'A. M. de Jong', Theo Thijssen Museum, Eerste Leliedwarsstraat 16, Amsterdam, info: (+31)(0)20-4207119.

t/m 8 oktober
Expositie 'Franquin en het modernisme', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 27 mei 2001
Expositie 'Heer Bommel en de natuur', Natuurmuseum Groningen, Preadiniussingel 59, Groningen, info: (+31)(0)50-3676170.

26 augustus
Signeersessie 'Gideon Brugman', Stripwinkel Ambrosius, Grote Kromme Elleboog 3, Groningen, info: (+31)(0)31-3186314, of via de site www.go.to/ambrosius

26 en 27 augustus
15e Brabants Stripspektakel 2000, Sportcentrum Valkencourt, Pastoor Heerkensdreef 15, Valkenswaard, info: (+31)(0)11-661473.

3 september
2e Stripbeurs, Hof ter Guchten, Rotterij 278, Ronse, België, info: (+32)(0)55-206383, of via e-mail aan tom.deruyck@compaqnet.be

23 en 24 september
Stripdagen Den Bosch, De Brabanthallen, 's-Hertogenbosch, info: (+31)(0)76-5415990.

30 september
Grote Stripbeurs, De Martinihallen, Groningen, info: (+31)(0)50-5713850.

1 oktober
3e Stripbeurs, 'Hart voor kinderen', Zaal 'Forum', Dorpstraat 44, Berlaar, België, info: (+32)(0)3-4824095.

7 en 8 oktober
18e Fête de la BD du Pays de Montbéliard, Audincourt, Frankrijk, info: (+33)3-81304208.

10 oktober t/m 7 januari 2001
Expositie 'Bob en Johan de Moor. Twee generaties Vlaamse tekenaars', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2191980.

15 oktober
20e Internationale strip- en platenbeurs, Stadsfeestzaal, Aarschot, België, info: (+32)(0)15-220163.

22 oktober
2e Grote Stripbeurs, Platte Zaal, De Griend 6-7, Maastricht, info: (+31)(0)43-3640563.

19 november
3e Eindhovense Stripbeurs, Motel Eindhoven, Eindhoven, info: (+31)(0)40-2521009, of via de site www.goto/strip2000

15 en 16 december 2001
Stripgidsdagen, Turnhout, België.

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-694 35 62

Bits & Pieces

Uitpakken

Niets is zo ergerniswekkend als zelf alles moeten uitpakken als je eenmaal bent verhuisd van de ene kant naar de andere kant van het dorp. Die aardige verhuizer is al lang vertrokken. En jij zit met de dozen. Heel veel dozen. Met heel veel stripmateriaal. Heel veel onnozel materiaal. Onvermoede krochten openen zich. Het stof waait je uit de dozen tegemoet. Elk stuk papier dat kreukelig tevoorschijn komt leidt tot darmkrampen. Elke doos blijkt naast de aardige dingen heel veel snel ingepakte rariteiten te bevatten. Lepeltjes van Suske en Wiske. Foute strippuzzels. Domino spelen van Jan, Jans en de kinderen. Aap, noot, mies-plankjes van een vooroorlogse tekenaar uit de vorige eeuw. Drama, niks nostalgie.

Langzaam stijgt de bloeddruk naar het niveau waarop je gaat besluiten al die stripzooi weg te gooien. Kuifjes onvoltooide is een dermate groot boek dat het nauwelijks in een normale kast past. Weggooien? Nee, het zal wel weer wat waard zijn. Dus voor je fatsoen bewaar je het maar weer. En zo gaat het maar door. Onvolledige knipselverzamelingen. Albums van onbestemde herkomst. Originele tekeningen van tekenaars die ze veel te laat hun potlood hebben afgepakt. Gruwel, stof en ergernis is je deel als uitpakker.

En het wordt de dagen erna alleen maar erger. Niet alles staat bij elkaar. De kasten zijn er niet. En langzaam valt de collectie uiteen over diverse opbergplaatsen. Dat gaat vanaf nu nog jaren duren voordat deze veldslag geheel vergeten is. En op je bureau dwarrelt zomaar een twintig jaar oud T-shirt neer dat met stripheld en al keurig geconserveerd is gebleven. Het maatje is echter zo uitdagend veel kleiner dat je direct aan je vergane jeugd wordt herinnerd.

Na de fijne ochtend inpakken is de avond uitpakken ronduit chagrijnig.

Totdat mijn oog valt op een artikel over Carol Voges. En de strip Minter en Hinter. Ik herinner mij dat als de dag van gister. Mijn eerste stripcontact. Het was een strook waarin een ommuurd huis voorkwam. Het was bijna middernacht en de klok sloeg twaalf. Ongetwijfeld gebeurde er iets spannends. Zomaar. Dat beeld kwam langs. En opeens waren al die dozen weer vrienden. Bleken losse krantenknipsels gouden verhaaltjes te bevatten. Was ik weer gelukkig met mijn strips.

En dan begin je aan het lange, lange uitpakken. Trekt de hele bonte stoet van stripcuriosa weer langs. Van gummismurfen tot roze panter, van laatste Donald Duck uit 2000 tot Pep uit 1966. Maar nog steeds ben ik op zoek naar mijn ordners met materiaal voor deze kolom. Daarin zit alles waarover ik u wil vertellen. En wat ik nu niet heb. En daarom moest ik u wel mee verhuizen.

Maar ik heb geleerd dat het nuttig is te verhuizen. Je striphart gaat er echt sneller door kloppen. Want zeg nu zelf: ziet u 26 dozen papier dagelijks stuk voor stuk door uw handen gaan? Nee toch!

En met een teruggevonden Franse uitga-

EPPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 - 2441882

"DE STRIP-AAP"
IN- & VERKOOP STRIP-BOEKEN

JAVASTRAAT 22
ENSCHEDE 053-4305261

STRIP SCHRIFT

Jaargang 33 - september 2000 - nummer 2 (329)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Pieter van Cleef, Jeroen Mirck, Arco van Os, Rik Sanders

Medewerkenden
Jasper Bakker, Marnix Bakker, Bas Berwers, Ben Bits, Hans Bottelier, Rob Derks, Bram Dilrosun, Erik van der Hoeven, Robin Kerkhof, Phil Nijhuis, Gert Meesters, Hans Moors, Pieter van Oudheusden, Darren Schroeder, Rudy Vrooman

Koeriersdiensten
Willem Hulleman

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
E-mail: redactie@stripschrift.nl
Website: www.stripschrift.nl

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Willem Naber
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 026 - 339 20 85, telefax: 026 - 339 20 86
E-mail: administratie@stripschrift.nl
Abonnementsprijs ƒ71,95 / Bfr.1480
Leden van Het Stripschap ƒ2,50 / Bfr.50 korting
Nederland: Giro 209948 of Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
Pieter van Cleef
Springendallaan 23
1333 WN Almere
Telefoon: 06 - 25 16 87 20
E-mail: adverteren@stripschrift.nl

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam-Antwerpen

Omslag
Jean-Charles Kraehn

ISSN 0165-845X

Redactioneel

U vond 'High noon' als kind in de vijftig-centbioscoop al niet veel soeps...
U schaamde zich vroeger dood als die rare oom met een stomme cowboyhoed aan kwam zetten en met zo'n lelijk speelgoedpistool waar de knalletjes nooit goed van werkten...
U beschouwt Cocco Bill als de spannendste westernstrip...
U vond de stroompjes bloed in Sam Peckinpahs 'The wild bunch' altijd al onovertuigend rood...
Lucky Luke leest u al sinds uw eerste huwelijk niet meer...
Tijdens 'Once upon a time in the west' bent u minstens 14 keer naar de koelkast gelopen om plotseling de opkomende dorst te lessen...
'De Texasrakkers' is uw minst favoriete Suske & Wiske-album...
U hoeft maar een huifkar op de Veluwe te zien en de irritante harmonica van Morricone snerpt in uw oren...
U vond Hiawatha altijd al de stomste strip uit Donald Duck, maar blijft 'm lezen omdat u vurig hoopt dat het vervelende knaapje toch nog 's door die adelaar wordt verschalkt...
De enige westernfilm die u wèl heeft uitgekeken is Mel Brooks' 'Blazing saddles'...
In tegenstelling tot legendarische uitspraken in de westerngeschiedenis dat elke goede indiaan een dode indiaan is, bent u van mening dat ook elke goede cowboy een dode cowboy is...
U denkt dat Blueberry gewoon de Amerikaanse naam is van de Hollandse bosbes...

Als u bij het merendeel van bovenstaande stellingen instemmend heeft geknikt, heeft u dit dubbelnummer van Stripschrift aan de juiste zijde opengeslagen!

Inhoud

2 **AGENDA**
2 **BITS & PIECES** Ben Bits
4 **JEAN-CHARLES KRAEHN** Pieter van Oudheusden
9 **LAND IN ZICHT** Darren Schroeder
10 **KUIFJE EN DE BLAUWE LOTUS** Erik van der Hoeven
12 **PARC ASTÉRIX** Rik Sanders
16 **DAVID FEISS** Jasper Bakker
21 **POLITIESTRIPS** Rik Sanders
22 **MASTERCLASS PETER DE WIT** Rob Derks
25 **ACTUALITEITEN**
30 **BRIEVEN**
32 **AANSTORMEND GEWELD** Gert Meesters

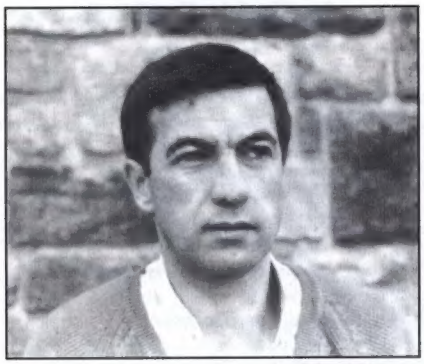

JEAN-CHARLES KRAEHN

Hoeveel leed kan een mens verdragen? In het eerste deel van *Spoorloos* van Jean-Charles Kraehn (*De poppenverzamelaar*) wordt eerst de vrouw van hoofdpersoon Gil Saint-André ontvoerd, schijnbaar door een seriemoordenaar, de 'Poppenverzamelaar'. De man komt om als de politie hem probeert te arresteren, maar meteen daarna ontvoert een bende misdadigers ook het dochtertje van Saint-André. In het tweede deel van de serie - *Losgeld voor een kind* - wordt het vermoeden dat aan het einde van deel één wordt uitgesproken, bevestigd: de Poppenverzamelaar is niet verantwoordelijk voor de verdwijning van Gils echtgenote. De man opereerde tegelijkertijd met de echte ontvoerders in dezelfde buurt, en was gefixeerd op hetzelfde type vrouw.

door **PIETER VAN OUDHEUSDEN**

EEN NAZAAT VAN CHARLIER

Hoeveel toeval kan een lezer verdragen? Het kan natuurlijk zijn dat seriemoordenaars in Franse provinciesteden even gangbaar zijn als vuilnismannen en parkeerwachters, maar doordat de hele klopjacht uit het eerste deel naderhand *quatsch* blijkt te zijn, ondergraaft Jean-Charles Kraehn de geloofwaardigheid van het vervolg: wie zegt de lezer dat hem niet weer een kool wordt gestoofd? Aan het begin van een verhaal kan elke schrijver (of filmmaker, of striptekenaar) op de bereidwilligheid van zijn publiek rekenen. *Suspended disbelief* heet dat: de lezer aanvaardt onwaarschijnlijkheden in het verhaal zolang de schrijver het niet al te bont maakt. Het beroep dat Kraehn op de lezer doet is groot. In het tweede deel van *Spoorloos* begeeft Gil Saint-André zich in het nichtencircuit (de hoofdpersoon mag dan bijgestaan worden door een politiek correcte Noord-Afrikaanse politie-inspectrice, de schrijver houdt duidelijk niet van homo's). Dat wordt hem bijkans fataal en in de loop van het verhaal stapelen de onwaarschijnlijkheden en toevalligheden zich zo hoog op, dat Kraehn van goeden huize moet komen om er achteraf nog een logische lijn in aan te brengen. Zolang de reeks niet is afgesloten, krijgt hij het voordeel van de twijfel. Maar dat het afronden van een verhaal niet zijn sterkste punt is, bleek in de reeks *Sprinkhaan*, die bij Glénat verscheen en waarmee Kraehn terecht zijn naam vestigde. Na drie opmerkelijke, sfeervolle albums was de afsluitende climax onbevredigend, alsof de schrijver besloten had in allerijl een streep onder het verhaal te zetten, zonder de mogelijkheden die zijn verhaal hem bood ten volle te benutten.

Arenden

Kraehn, geboren in 1955, werd min of meer bij toeval striptekenaar. Hij had weliswaar een grafische opleiding, maar die concentreerde zich vooral op de productie-technische kant van het vak. 'Als alles was gelopen,' zegt hij, 'had ik nu aan het hoofd van een drukkerij gestaan.' Daarna vervulde hij zijn militaire dienstplicht. Toen hij op een keer met verlof naar huis ging, vertelde hij aan een meereizende vriend dat hij aan de manoeuvres van die week was ontkomen, omdat hij de officiersmess moest versieren. In hetzelfde treincompartiment zat een ambitieuze jonge tekstschrijver, **Yves Brouard**, die op zoek was naar tekenaars om zijn scenario's uit te werken. Of Kraehn wellicht belangstelling had? 'Na mijn diensttijd kreeg ik zijn scenario van een verhaal over gevechtsvliegtuigen. Ik ben op een hoekje van de keukentafel aan de slag gegaan, zonder ook maar iets van strips te weten, zonder enig benul van perspectief, anatomie of compositie. Ik deed het instinctief, als een kind. Ik was dol op *Blueberry* en al mijn personages leken op hem. Brouard liet mijn proefpagina's aan **André-Paul Duchâteau** zien, toentertijd hoofdredacteur van het weekblad *Kuifje*. Duchâteau zei terecht dat ik niet kon tekenen en dat ik ten minste drie jaar bij een tekenaar in de leer zou moeten gaan voordat er iets acceptabels uit mijn handen zou komen. Niettemin was ik nogal in mijn wiek geschoten, want het kwam hard aan. Bij de pagina's die Brouard naar Brussel meenam, was ook werk van een jonge tekenaar die **Patrice Pellerin** heette en die al sinds zijn achttiende beroepstekenaar was. Toen ik zijn pagina's zag, kreeg ik een schok en zag ik het verschil tussen het werk van een amateur en een professional. Ik vroeg Brouard om me aan hem voor te stellen, zodat ik advies zou kunnen vragen. Zo kwam ik in contact met Patrice Pellerin: een leeftijdgenoot van mij, die de hele dag lang zat te tekenen. De gelukskvogel! Het was een openbaring. Op die dag besloot ik van tekenen mijn beroep te maken.'

Pellerin gaf hem de tip dat **Jean-Michel Charlier**, met wie hij in die tijd de reeks *Roodbaard* maakte, op zoek was naar een tekenaar om *Joris Jasper* nieuw leven in te blazen. Het idee was afkomstig van uitgeverij

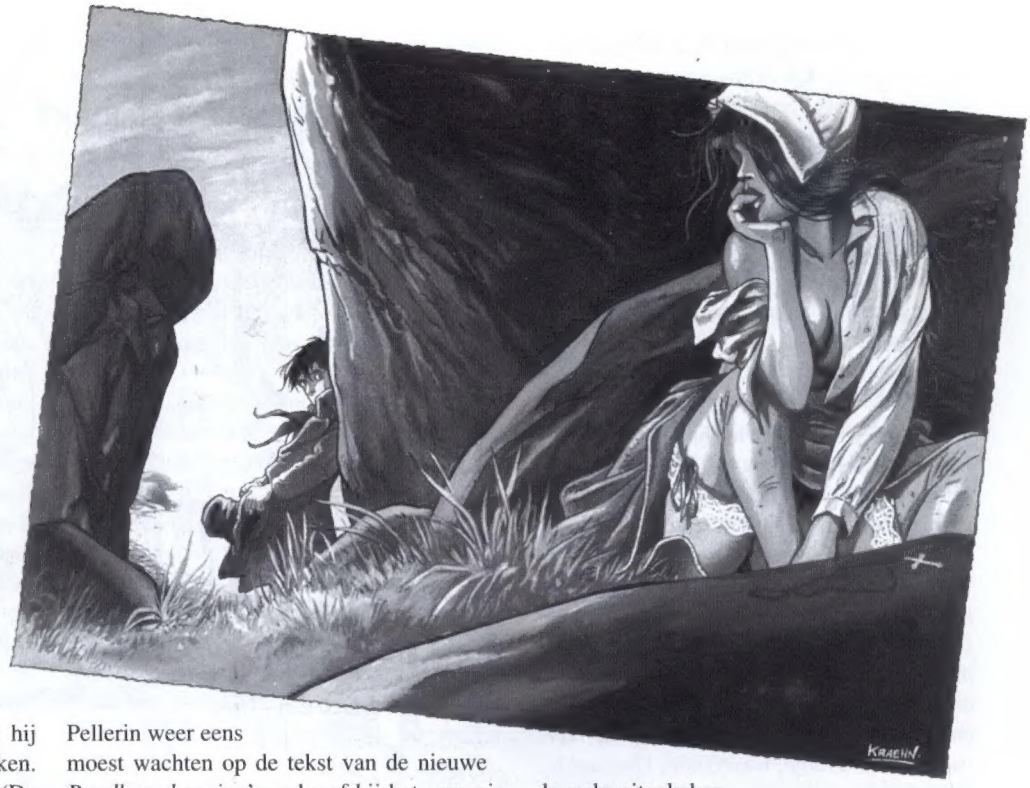

Dupuis en Charlier kon slecht nee zeggen, hoewel hij al met werk overladen was. Kraehn wachtte een half jaar tevergeefs op het toegezegde scenario. 'Ik heb hem er meerdere malen aan herinnerd, want er was me alles aan gelegen om te beginnen, zodat ik zeker van de reeks zou zijn. Charlier had het me weliswaar beloofd, maar hij stond erom bekend dat hij meerdere tekenaars proefpagina's liet maken. Ik wist destijds niet eens dat **Michel Tacq** (De oorspronkelijke tekenaar van de reeks. Red.) zijn goedkeuring nog niet aan het plan had gegeven. Charlier had me verzekerd dat hij geen belangstelling meer voor de reeks had. Op eigen initiatief heb ik proefpagina's voor *Tanguy en Laverdure* gemaakt, omdat Pellerin me had gewaarschuwd dat er problemen met **Patrice Serres** waren en dat Charlier een vervanger zocht. Omdat het scenario van *Joris Jasper* maar niet arriveerde, zei ik bij mezelf: waarom niet *Tanguy*? Het belangrijkste was dat ik met de meester zou kunnen werken. Maar mijn stijl paste niet bij die reeks, hij wilde tekenwerk met meer zwart, een beetje à la **Jijé**, en ik zat in die tijd dichter bij de klare lijn.'

VOUS N'ESPÉREZ TOUT DE MÊME PAS QUE NOUS ALLONS ATTAQUER LES TOUBOUS À QUATRE !!?
À CINQ ! J'AI JURÉ À MURIEL ASPERN DE NE PAS L'ABANDONNER !

Charlier was berucht om het grote arsenaal van smoezen waarmee hij tekenaars aan het lijntje placht te houden. In een periode dat Pellerin weer eens moest wachten op de tekst van de nieuwe *Roodbaard*-pagina's, schreef hij het scenario van een middeleeuws verhaal, het eerste deel van *De onthoofde arenden*. Met de nog onbekende Kraehn als tekenaar legde hij het plan aan Glénat en Dargaud voor. Beide uitgevers hadden belangstelling, maar in plaats van Dargaud, waar ze bang waren tussen de grote namen te verdrinken, kozen ze voor het veel kleinere Glénat, dat toen vooral bekend was door *De kinderen van de wind* van **François Bourgeon** en de bundels van de cartoonist **Serre**. Een bijkomend voordeel was dat de strip kon worden voorgepubliceerd in *Vécu*, een tijdschrift van Glénat dat volledig met historische strips werd gevuld. Van tevoren had Pellerin aangekondigd dat hij niet wilde doorgaan met het schrijven van scenario's voor andere tekenaars en dat hij zich tot drie delen van *De onthoofde arenden* zou beperken. Bij deel vier nam Kraehn het schrijven over, maar hij raakte op de reeks uitgekeken.

Hij was intussen begonnen aan *Sprinkhaan*, ook weer voor Glénat, en kondigde aan met *De arenden* te willen stoppen. Zijn uitgever voelde daar weinig voor. De reeks verkocht heel behoorlijk en er was alle reden hem voort te zetten. De Belgische tekenaar **Michel Pierret** werd aangetrokken om Kraehn bij het vijfde deel te assisteren. Pierret was een veteraan van het weekblad *Kuifje*, waarvoor hij de humoristische strip *Max en Cathy* maakte: onopvallend seriewerk dat nooit in album is uitgebracht. Toen het duidelijk was dat *Kuifje* niet zou overleven, tekende Pierret *Het goud van de tsaren*, een historisch verhaal dat in de tijd van de Russische Revolutie speelde, en leurde daarmee bij diverse uitgevers. Glénat had geen belangstelling (het verhaal zou naderhand alsnog in *Kuifje* verschijnen), maar stelde Kraehn voor dat Pierret geleidelijk *De onthoofde arenden* van hem zou overnemen. De tweede helft van het vijfde verhaal maakten ze samen. Kraehn: 'Hij liet me de paginaindeling zien, maakte daarna de schetsen en

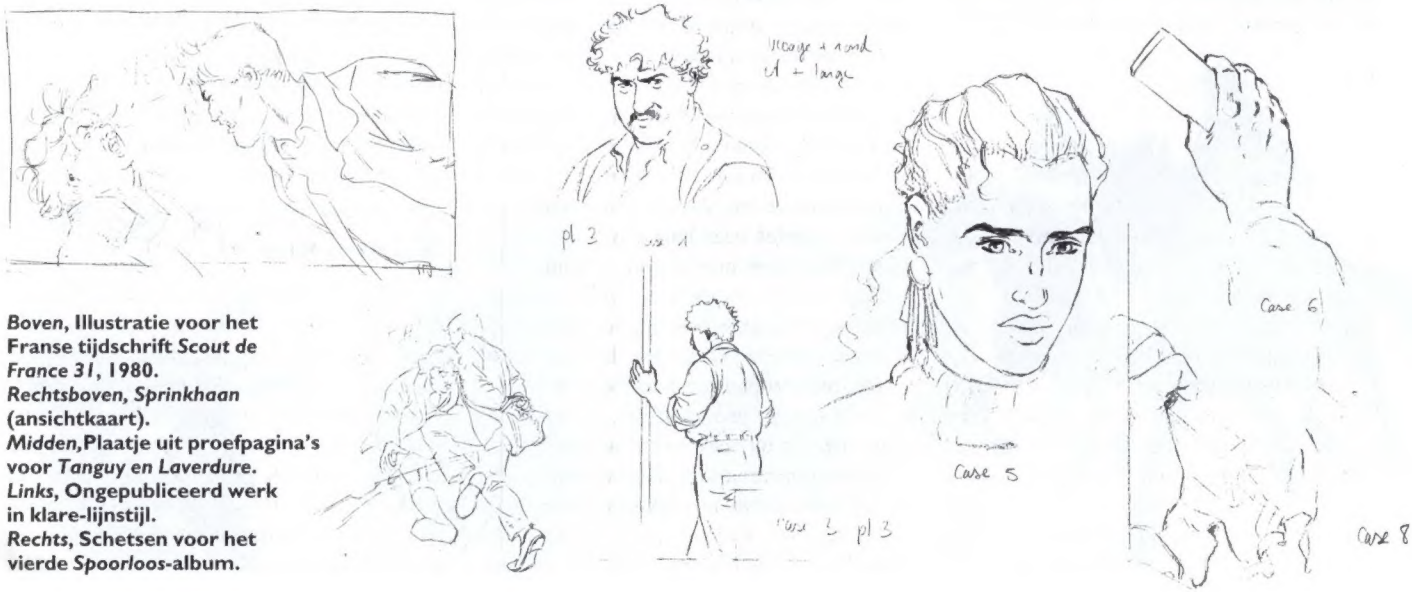

Boven, Illustratie voor het Franse tijdschrift *Scout de France 31*, 1980.
***Rechtsboven, Sprinkhaan* (ansichtkaart).**
***Midden,* Plaatje uit proefpagina's voor *Tanguy en Laverdure*.**
***Links*, Ongepubliceerd werk in klare-lijnstijl.**
***Rechts*, Schetsen voor het vierde *Spoorloos*-album.**

stuurde die aan me op zodat ik eventueel sommige gezichten kon corrigeren om de continuïteit te waarborgen. Iedereen weet dat hij knap werk heeft verricht en de samenwerking is goed verlopen. Je moet heel goed kijken om het verschil te zien. Het is vooral aan het einde zichtbaar, want ik gaf hem toen meer en meer de vrije hand zodat hij zich de reeks eigen kon maken.' Vanaf deel zes was Pierret de tekenaar van *De onthoofde arenden*, Kraehn de scenarist.

Vrachtschip

Voordat Pierrets naam viel, had Kraehn ook al **Patrick Jusseaume** gepolst, die wilde stoppen met *Het huis Kwant*. Jusseaume voelde er weinig voor een bestaande reeks voort te zetten, maar had eventueel wel belangstelling voor een nieuw project. Kraehns betrekkelijk geringe ervaring als tekstschrijver vond hij geen bezwaar. Liever een bevlogen nieuwkomer dan een vermoeide routinier. Het project dat Kraehn hem voorstelde was de aan het einde van de jaren veertig gesitueerde 'zeevaartthriller' *Tramp*, waarvan bij Dargaud inmiddels een eerste cyclus van vier delen is verschenen. De titel is ontleend aan de zeevaart: een *tramp* is een vrachtschip dat niet aan een maatschappij is verbonden en van haven naar haven vaart, afhankelijk van de ladingen die het te pakken kan krijgen. Het uitgangspunt: een reder koopt een oude vrachtschuit om hem te laten zinken en zo de verzekeringspremie op te strijken, lijkt ontleend aan de beroemde avonturenroman *Het dodenschip* van **Ben Traven**, maar Kraehn is niet erg scheutig met informatie over zijn inspiratiebronnen. Een interviewer die opmerkt dat de titelheld van de reeks *Sprinkhaan* een grote gelijkenis vertoont met Oskar uit *Der Blechtrommel* van **Günter Grass**, krijgt te horen: 'Nee, daar heeft het niets mee te maken behalve het feit dat een kind ophoudt te groeien. Wellicht onbewust heb ik dat idee overgenomen, maar vanaf het begin zocht een personage dat klein van stuk was en het idee van een kind beviel me omdat we allemaal kinderen zijn geweest.' Met dat antwoord neemt de interviewer genoegen, hoewel je je kunt afvragen wat er zo interessant aan een kleine hoofdpersoon. De overeenkomsten gaan verder dan Kraehn suggereert, zeker in de eerste twee delen: Oskar beschikt, net als Sprinkhaan, over geheimzinnige krachten en ook hij wordt opgenomen in een milieu van lotgenoten, verschoppelingen zoals hijzelf; een circusgezelschap van *freaks* bij Kraehn, een theatertroep van dwergen bij Grass. Kraehn is openlijker over een andere invloed, die meteen in het oog springt: *Samber* van *Yslaire*, waarmee *Sprinkhaan* de expressionistische invloeden in de tekenstijl en de vermenging van historische en fantastische elementen gemeen heeft. *Sprinkhaan* is niettemin nog altijd Kraehns meest persoonlijke strip, waarin hij naar eigen zeggen de herinneringen verwerkte aan een autoritaire vader en een jeugd die hij deels op de kostschool van de paters doorbracht. Het verhaal speelt in Bretagne, waar Kraehn is geboren - 'in dezelfde kliniek in Saint-Malo als **Didier Plessix**' - en waarnaar hij na een verblijf in Parijs ruim tien jaar geleden is teruggekeerd. Door het uitgestorven landschap, de naargeestige wolkenluchten en het Keltische geloof in bovennatuurlijke verschijnselen doet de Atlantische kust in het noordwesten van Frankrijk eerder aan Ierland dan aan de zonnige Midi doet denken. Er hangt in het magische Bretagne dat Kraehn schildert altijd een vermoeden van naderend onheil in de lucht en uit de mist kunnen schimmen opduiken die een mens liever niet tegenkomt. Voor Kraehn persoonlijk is het verhaal over het kind dat niet wilde groeien, des te dierbaarder omdat de beste vriendin van zijn vrouw drie weken nadat hij het scenario had voltooid, beviel van een kind met trisomie, een groeistoornis. Aan het jongetje, **Alexandre Medjedowic**, wiens peetoom hij werd, droeg hij het eerste deel van *Sprinkhaan* op.

Na vier delen beschouwt Kraehn de reeks als voltooid. Ondanks verzoeken van vele lezers en zijn uitgever zit een vervolg er wat hem betreft niet in. Voorlopig niet is elk geval: 'Voor mij is *Sprinkhaan* is een afgesloten verhaal. Elk album is een hoofdstuk. Het eerste verhaal legt uit wie Sprinkhaan is, hoe zijn omgeving eruitziet en wat hem anders maakt. In het tweede album staat hij bloot aan de verleiding van de macht die hij over anderen heeft. In het derde album gaat het om de oorsprong van die macht. De duivel oftewel het kwaad heeft namelijk de gedaante van een rat aangenomen. Sprinkhaan doodt zijn vader, in de psychoanalyse een noodzakelijk stadium om op te groeien en een man te worden. Het vierde is het besluit. Sprinkhaan groeit en wordt volwassen in liefde, niet in haat. Maar ik heb niet alle schepen achter me verbrand. Als ik in de toekomst een goed idee krijg dat ik zou kunnen uitwerken zonder de geest van de reeks aan te tasten, waarom niet?'

Verdwijning

Weinig lezers zullen in het laatste deel van *Sprinkhaan* en het eerste deel van *Spoorloos* spontaan de hand van dezelfde tekenaar herkennen. Kraehn verruilde een mythisch Bretagne voor een hedendaagse Franse provinciestad en keerde terug naar de realistische tekenstijl van *De onthoofde arenden*. Met zelfkennis stelt hij vast: 'Ik beschouw mezelf niet als een goede tekenaar, noch als een slechte overigens (laten we eerlijk zijn). Het

***Rechts en hieronder,* Pagina en schets uit *Le ruistre*, Kraehns nieuwste strip voor Glénat die pas in 2001 zal worden uitgegeven. De strip speelt zich af in het zuiden van Frankrijk (Pyreneeën) rond de 11e/12e eeuw.**

ET UN !...
AAAHH! VOILÀ QUI EST MIEUX, MON GROS (1) !
ET DEUX !...
HOUPS ! CETTE FOIS, LA MESSE EST DITE !...
...ET BIEN DITE !
ET TROIS !
TOUT COMPTE FAIT, IL EST SURTOUT VIEUX...
TU N'AS POINT CONNAISSANCE SOUS L'HOMME, FEMME ?
?
D'ACCORD, SA CHAIR EST CONTENTÉE, MAIS LE RUISTRE RESTE MÉCONTENT. PAS UN GÉMISSEMENT, PAS LA MOINDRE RECONNAISSANCE DANS LE REGARD DE CETTE FEMME... QUELLE INGRATE !...
(1) GROS : PERSONNE DE GRANDE TAILLE EN FRANÇAIS ANCIEN.

Linksonder, De onthoofde arenden, De gulden sporen.

enige waar het me om gaat, is correct werk afleveren. Ik streef ernaar mijn tekenwerk ondergeschikt aan het verhaal te maken en al doende kom ik een hoop problemen tegen: grafisch, verteltechnisch, enzovoort.' De keuze voor het genre van de *polar* was ingegeven door zijn behoefte aan een lichtvoetiger verhaal dan het tamelijk sombere *Sprinkhaan*. 'Het detectivegenre trok me en grafisch is het leven anno nu interessant om te tekenen. Je kunt op dezelfde pagina een glazen flat naast een bakstenen gebouw zien staan, het fonkelende chroom van auto's naast weggerot hout. Kortom, in elk opzicht een tijd van contrasten en boeiend om over te vertellen, ook al kennen de lezers hem uit eigen ervaring.' Als plaats van handeling koos hij niet Parijs - te voor de hand liggend - maar Lyon, voor hem een interessante stad door haar geografische ligging, dicht bij Zwitserland en Italië en op het punt waar twee rivieren samenvloeien: 'Je vindt er heuvels, oude en moderne wijken, en er hangt vaak mist. Kortom, een ideale stad voor een thriller.'

Toen in 1997 het eerste deel van *Spoorloos* in vertaling verscheen, wees de recensie in dit blad op de overeenkomsten met de gelijknamige film van **George Sluizer** (1989), die door de Nederlandse reekstitel nog eens wordt benadrukt (in het Frans heet de serie naar de hoofdpersoon *Gil Saint-André*). Een jonge vrouw die van het ene op het andere moment verdwijnt, een achterblijvende man die radeloos naar haar op zoek gaat, de confrontatie met een sinistere maniak. Die laatste blijft bij Kraehn overigens steken in een braaf psychologisch cliché met moederbinding. Daarmee veronachtzaamt hij een door **Alfred Hitchcock** geformuleerde wet van het thrillergenre: de kracht van een verhaal wordt bepaald door de kwaliteit van de schurk. Heeft Kraehn *Spoorloos* gezien? Het zou heel goed kunnen, de internationaal succesvolle film was een coproductie met Frankrijk en de Franse acteur **Bernard-Pierre Donnadieu** speelde een huiveringwekkende moordenaar. Doordat de verwikkelingen rond de seriemoordenaar met kunst- en vliegwerk aan het eigenlijke verhaal zijn verbonden, heeft het eerste album in de reeks - *De poppenverzamelaar* - het karakter van een *one-shot*. Dat was ook Kraehns opzet: 'Van meet af aan vond ik dat het een serie moest worden, maar ik wilde dat de plot van het eerste album een ontknoping zou hebben die losstond van de eigenlijke intrige, vandaar het valse spoor van de seriemoordenaar. De eerste albums van nieuwe reeksen worden steeds slechter verkocht, enerzijds omdat de lezers niet al die series vanaf het begin kunnen bijhouden, maar anderzijds ook omdat de eerste albums vaak niet meer dan introducties zijn, die de lezer onbevredigd achterlaten. Die valkuil wilde ik vermijden.'

Tegen de tijd dat het album verscheen, waren Kraehns verzinsels enkel nog de afschaduwing van een grimmige werkelijkheid. Drie maanden voordien was de **Dutroux**-affaire losgebarsten. 'Ik kreeg telefoontjes van Belgische winkeliers die me zeiden dat mijn album in België slecht ontvangen was. Het klopt dat die Dutroux-affaire daarginds een politieke kwestie is geworden. De actualiteit heeft me ingehaald, want mijn scenario was anderhalf jaar eerder geschreven. Het is louter een samenloop van omstandigheden. Ik ben uitgegaan van gebeurtenissen die ook allang vóór Dutroux plaatsvonden. De ware reden van Sylvia's verdwijning daarentegen is veel origineler en volledig op de actualiteit gebaseerd.'

Op die onthulling zullen we nog enkele jaren moeten wachten, want de eerste cyclus van de reeks, de verdwijning van Gil Saint-André's echtgenote, zal vier à vijf delen beslaan. De verwijten dat Kraehn met zijn verhaal probeerde te profiteren van de publiciteit rond de Dutroux-affaire, laaiden opnieuw op toen hij in het tweede deel - *Losgeld voor een kind* - de handeling nota bene naar Luik verplaatste. Hoe argeloos of onnozel is Kraehn? De reden was puur praktisch, verdedigde hij zich. Hij had Luik gekozen omdat Michel Pierret, de tekenaar van *De onthoofde arenden*, daar woonde en documentatie voor hem zou kunnen verzamelen - een zelfde overweging had eerder een rol gespeeld bij de keuze van Lyon, de woonplaats van een vriend.

Met ingang van het derde deel - *Op de vlucht!* - wordt de reeks echter niet langer door Kraehn zelf getekend, maar door **Sylvain Vallée**, een jonge stripmaker die hij op een festival in Bretagne ontmoette. Het is niet dat hij nu al op de reeks is uitgekeken, maar bij het schrijven van drie scenario's per jaar schiet er voor het tekenen domweg te weinig tijd over.

ONDANKS JE KLEINE POSTUUR, BEN JE EEN MAN! EEN MAN NAAR M'N HART
...
INDERDAAD IS DIANA MOOI EN BEGEERLIJK ZE GELIRT NAAR DE LIEFDE ... ZE DOET ME AAN TOINETTE DENKEN...

***Sprinkhaan*, De parade van de monsters.**

Van luiheid kan Kraehn niet worden beticht. Zijn medewerker Michel Pierret prijst hem als een nauwgezette scenarist, die een verhaal pas uit handen geeft als hij er zelf honderd procent tevreden over is, en die de grafische uitwerking ervan op de voet volgt en van commentaar voorziet.

Griekse tragedie

Kraehn is geëvolueerd van tekenaar naar scenarist, een discipline die hij, net als het tekenen, al doende heeft geleerd: 'Toen ik met het schrijven van scenario's begon, heb ik zelfs boeken over dat onderwerp gelezen, want er zijn kneepjes en trucs die je kunt leren. Je bent niet van de ene dag op de andere scenarist. Ik heb de scenario's ontleed van Charlier, **Michel Greg**, **Hugo Pratt**... en van **Hergé**, die voor mij de onbetwiste meester blijft.' De voornaam van zijn hoofdpersoon Gil Saint-André is overigens een knipoog naar de held van een andere bewonderde scenarist, **Maurice Tillieux**' Gil Jourdan (Guus Slim).

In zijn verhalen onderscheidt Kraehn zich, ook weer net als in zijn tekeningen, eerder door een nauwgezette, wat ouderwets aandoende degelijkheid dan door originaliteit of trefzekerheid. De albums zijn vaardig en met vaart geschreven, hoewel echte verrassingen of vondsten zeldzaam zijn. Kraehn borduurt met succes voort op de traditie, wat tegelijk zijn kracht en zijn zwakte is. De wat logge humor - zie de belegen 'blikken in de camera' en de Latijnse spreuken van Gil Saint-André - heeft hij gemeen met de scenarist met wie hij meermaals is vergeleken en aan wie hij zeker schatplichtig is, de grote Jean-Michel Charlier. En net als Charlier bezit Kraehn de eigenschap dat hij zich kameleontisch kan aanpassen aan de tekenaar met wie hij werkt, zonder zich aan hem ondergeschikt te maken. 'Michel Pierret,' noemt hij bij wijze van voorbeeld, 'zal zich meer op zijn gemak voelen met een epische dan met een intieme scène. Voor hem probeer ik daarom een plot te bedenken die aanleiding geeft tot actie- en buitenscènes. Patrick Jusseaume daarentegen is dol op scènes binnenshuis en op sfeer. Het spreekt vanzelf dat zijn voorkeuren het verloop van *Tramp* hebben beïnvloed. En wanneer ik voor mezelf schrijf, werk ik eigenlijk zonder voorbehoud te maken. Ik laat me meeslepen door het verhaal en de personages.'

Zelf heeft hij zich altijd meer verhalenverteller dan tekenaar gevoeld: 'Toen ik met Pellerin aan *De adelaars* begon, wist ik dat ik vroeg of laat zou proberen zelf een scenario te schrijven. Ik twijfelde echter of het me zou lukken. Zoals

***Tramp*, Het vermoorde schip, getekend door Patrick Jusseaume.**

Coluche over acteurs en muzikanten zei: 'Het kost drie jaar werk om een slechte muzikant te worden, een slechte acteur ben je al binnen vijf minuten.' Dat gaat ook voor scenaristen en tekenaars op. Iedereen die kan lezen en schrijven, kan een scenario vervaardigen, hoe slecht ook. Daarentegen is niet iedereen in staat een goed scenario te schrijven, want daarvoor zijn intuïtie en vakkennis nodig, en je moet iets te vertellen hebben. Ik weet niet of wat ik maak aan die maatstaven beantwoordt, want het is moeilijk tegelijk criticus en lijdend voorwerp te zijn, maar omdat het publiek op mijn hand is, ga ik door. Het klopt dat de verleiding om alleen nog te schrijven steeds sterker wordt. De creatieve emotie is sneller. Tekenen is een tijdrovende bezigheid en in zekere zin ondankbaar werk, waar je op den duur genoeg van krijgt. Toch ben ik niet van plan het volledig op te geven. Ik beleef er nog veel genoegen aan en tussen twee scenario's door stelt het me in de gelegenheid nieuwe bronnen aan te boren.'

***Rechts, Spoorloos, Losgeld voor een kind*, synchroniciteit met de Dutroux-affaire?**

***Links*, Schets voor de serie *Sprinkhaan*.**

SABINE!
MET DE KRANT VAN VANDAAG!...
ARM SCHATJE! VOLGENS MIJ HEEFT ZE GEHUILD... GORE KLOOTZAKKEN!
LE PROGRES
Paris : Attentat dans le RER

Gevraagd naar zijn mening over collega-schrijvers zegt Kraehn: 'Laten we het erop houden dat er door de bank genomen veel goede ideeën zijn, veel goede bedoelingen die vaak onvoldoende of helemaal niet worden uitgewerkt, hetzij door gemakzucht, hetzij door gebrek aan techniek. Die mening is ook van toepassing op veel tekenaars die hun eigen verhalen schrijven. In een goed toneelstuk of film- of stripscenario kun je je niet veroorloven te *freewheelen*. Voor het schrijven ervan bestaan technieken die teruggaan op de Griekse tragedie en die veel schrijvers niet schijnen te kennen of waaraan ze zich niet wensen te houden. Resultaat: er zijn een hoop saaie, want slecht vertelde verhalen. Het is net als met een grap. Afhankelijk van degene die hem vertelt kan hij oergeestig of wezenloos flauw zijn. Dat neemt niet weg dat er uitstekende strips zijn. Wanneer ik ze lees, zeg ik bij mezelf dat ik ze graag zou hebben geschreven.'

De interviewcitaten zijn afkomstig uit de tijdschriften *Hop! 53* (1992), *Sapristi! 41* (1998) en *Auracan 22* (1999). De albums van Jean-Charles Kraehn zijn verschenen bij Glénat (*Sprinkhaan*), Farao/Oranje (*De onthoofde arenden*), Dargaud (*Tramp*) en Arboris (*Spoorloos*). Het vierde deel van *Spoorloos* verschijnt dit najaar.

Spoorloos 1:
De poppenverzamelaar
Spoorloos 2:
Losgeld voor een kind
Spoorloos 3: Op de vlucht!

Kraehn (deel 3: & Vallée)
Arboris 1998/2000
ISBN 90-343-2770-1 (deel 1)
ISBN 90-343-2825-2 (deel 2)
ISBN 90-343-2922-4 (deel 3)
Prijs *f* 11,95 / Bfr.239
(48 pagina's, kleur, s.k.)

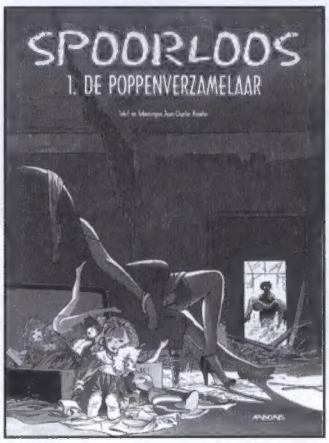

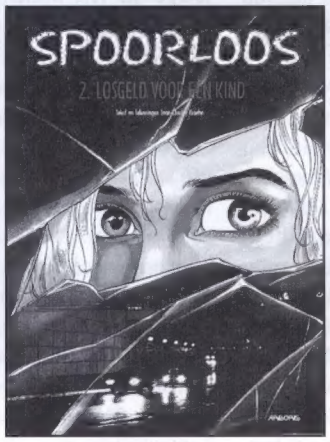

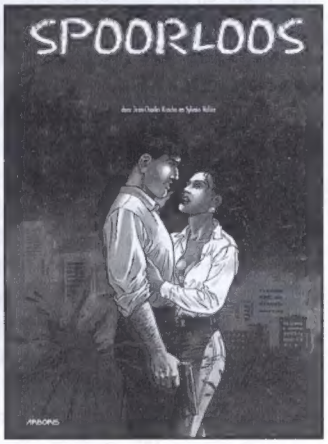

Dit vlot-getekende, spannende vervolgverhaal over de spoorloze verdwijning van Sylvia Saint-André, vrouw van hoofdpersoon Gil, is een combinatie van een reeks klassieke thriller- en detective-plots. De auteur heeft echter het verhaal van *Spoorloos* (de verfilming van **Tim Krabbé**'s boek *Het gouden ei*) alleen gebruikt voor het centrale gegeven van de verdwijning.

Het eerste deel begint – overigens zeer cinematografisch – met de onheilspellende introductie van titelfiguur de Poppenverzamelaar op het moment dat hij loert op een serveerster. De auteur zet die jongedame zeer menselijk neer om haar vervolgens letterlijk af te voeren uit het verhaal. De schok is daardoor des te groter.

Vervolgens, nog steeds in het begin van dit eerste deel, schakelt het 'beeld' abrupt over naar de eigenlijke hoofdfiguren; Gil Saint-André en diens vrouw Sylvia en dochtertje Sabine. Pas langzaamaan leert de lezer deze welgestelde mensen kennen, door brokjes informatie als gezichtsuitdrukkingen en opmerkingen. Toch is Sylvia nog niet zo goed geïntroduceerd als de kort daarvoor verdwenen serveerster op het moment dat zij op haar beurt verdwijnt. Dit maakt het aanvankelijk moeilijk mee te voelen met hoofdpersoon Gil.

Toch krijgt de lezer gaandeweg een betere kijk op deze man die – geconfronteerd met clichématig niet-meewerkende politie-agenten – het zelf maar gaat uitzoeken. Daarbij krijgt hij toch nog politie-hulp, zij het officieus, van de aantrekkelijke allochtone agente Djida Feshaoui. Een doortastende, geëmancipeerde vrouw. En ja, er ontstaat een spanning tussen die twee.

Het is alleen jammer dat auteur **Jean-Charles Kraehn** zijn hoofdpersoon Gil zo af en toe laat vervallen in het heroïsme uit het *Kuifje*-tijdperk. Kort nadat Gil bijna is omvergereden door een *bad guy*, besluit hij tot doortastende actie. De bezorgdheid om zijn ontvoerde vrouw en de zojuist nog uitgestane doodsangsten deren hem plotseling niet meer. Dit komt met name naar voren in het tweede album - *Losgeld voor een kind* - waarin Gils dochtertje wordt ontvoerd. Deze man lijkt het onheil echt aan te trekken, maar weet er manhaftig mee om te gaan.

De ontvoering van Sabine lijkt in eerste instantie direct gerelateerd aan de verdwijning van Gils vrouw Sylvia, maar dat blijkt toch weer anders te liggen. De gecompliceerde verwikkelingen ontvouwen zich langzaam verder. Het onlangs verschenen derde deel - *Op de vlucht!* - zet deze lijn door: Gil wordt gezocht door de politie wegens moord. De bewijzen tegen hem zijn overweldigend, deels vanwege ronduit stomme handelingen van Gil zelf. Ach, niemand is volmaakt. Al met al is het toch zeker uitkijken naar het vierde album, dat reeds in de maak is.

JB

LAND IN ZICHT

door

DARREN SCHROEDER

VERTALING BAS BERWERS

In navolging van andere landen heeft ook Nieuw-Zeeland in de afgelopen twaalf maanden te kampen gehad met de sluiting van een flink aantal stripwinkels. De belangstelling om *mainstream junk* te lezen, is sterk tanende. Alleen de inmiddels gestopte krantenstrip *Footrot flats* van **Murray Ball** over een schaapherder en zijn hond - die ook te lezen was in kranten uit Australië, Scandinavië en Duitsland - kan op veel populariteit rekenen. Het impliceert dat het er met onze landelijke stripindustrie slecht voorstaat.

Echter, terwijl er nu dus minder verkooppunten zijn voor onze lokale kunstenaars, is het aantal tekenaars nog altijd groot, zo niet groter dan ooit tevoren. Gereputeerde kunstenaars als **Martin Edmond** en **Dylan Horrocks** bouwen gestaag aan hun internationale succes. Horrocks combineert zijn strip *Pickle* met werk voor *Vertigo* (DC). En Edmonds werk voor de comic *Lobo* (met **Alan Grant**) heeft geresulteerd in de verkoop van een strip van hem aan Disney. Naast deze successen groeit ook een gezonde lokale *scene*. Tekenaars in het hele land brengen hun eigen mini-comics op de markt en verkopen deze in hun eigen stad. Zelf help ik in Christchurch met de publicatie van Funtime Comics. Onlangs hebben we gezelschap gekregen van het New Zealand Cartoon Collective dat de vijfde editie van hun *Rogue*-bloemlezing heeft uitgebracht. Andere lokale striptekenaars hebben ook hun eigen titels gepubliceerd, zoals **Debra Boyasks** *The ancient geeks* dat een mix vormt van rollenspel, sciencefiction en veel humor. In Wellington werkt **Grant Buist** nog altijd aan zijn succesvolle strip *Rat Fink* in de studentenkrant. **Toby Morris** publiceert met enige regelmaat *Chicken is champ*, een verrukkelijke bundeling van zijn werk.

In deze serie mondiale columns staat een keur aan stripdeskundigen stil bij het afgelopen centennium. Ze plaatsen een persoonlijke noot bij één eeuw strip in hun land.

De voornaamste concentratie van Nieuw-Zeelandse striptekenaars bevindt zich nog altijd in Auckland, voornamelijk omdat de omvang van de stad het voor kunstenaars en andere creatieve types een levensvatbare omgeving maakt. Een voorbeeld van zo'n kunstenaar is **Zak Waipara** (van *Childeren of a dying nation*). Hij werkt voor een lokale krant en maakt het nodige design- en cartoonwerk).

Recentelijk is er ook vooruitgang geboekt in wat lange tijd een ontbrekende schakel was voor lokale strips: een distributienetwerk. Vanuit Hamilton bestiert **Shanay Moxey** haar Chewing Gravel-catalogus en produceert de geestige *Stupid girl*-strips. In Auckland vestigde **Moria Clunie** het zogeheten distributiekantoor Red Rocket Distro met een flink aantal lokale titels in haar catalogus. Ze produceert ook haar eigen strip *Life sucks*. Deze beide uitgevers hebben een gezond aantal internationale small-presstitels in hun fonds die lezers enthousiasmeren en onze kunstenaars tegengas geven. Het soort alternatieve strips dat in Nieuw-Zeeland wordt gemaakt is gevarieerd, uiteenlopend van een parodie op de superheld (**Tim Malloy**'s *Ninja sheep*) en *arthouse* (*Longman* van de **Sheehan**-broers) tot aan humor (het al genoemde *Rat Fink* door Grant Buist).

Al met al bewijzen onze kunstenaars dat lokaal talent het net zo goed kan doen als ieder ander. Het enige dat we nu nog moeten doen is de striphandel ervan overtuigen dat small press en alternatieve titels een essentieel deel van hun handel vormen. Sterker, opname is voor hen van doorslaggevend belang willen zij de tegenaanval kunnen inzetten tegen de bij het publiek tanende belangstelling voor strips.

Raadpleeg ook het *New Zealand Comics Register* op:*homepages.ihug.co.nz/~Sdarrens/regbasic.html*

Darren Schroeder is redacteur van de Nieuw-Zeelandse stripanthologie Funtime Comics, *small press-redacteur van de website* www.silverbulletcomicbooks.com *en maker van de strip* Moby Comics. *Bovendien studeert hij kunstgeschiedenis.*

COVER VAN **THE ANCIENT GEEKS** VAN DEBRA BOYASK

COVER VAN **LONGMAN 2** VAN DE SHEEHAN BROTHERS

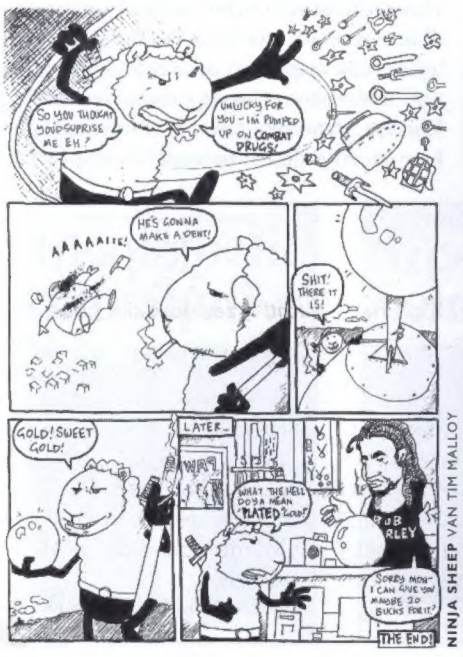
SO YOU THOUGHT SOMEPSYCHO WOULD SURPRISE ME EH?
UNLUCKY FOR YOU - I'M PUMPED UP ON COMBAT DRUGS!
AAAAAIIE!
HE'S GONNA MAKE A DENT!
SHIT! THERE IT IS!
GOLD! SWEET GOLD!
LATER...
WHAT THE HELL DO'YA MEAN "RATED R"?!?!
SORRY MOM - I CAN GIVE YOU MAYBE 20 BUCKS FOR IT?
THE END!

NINJA SHEEP VAN TIM MALLOY

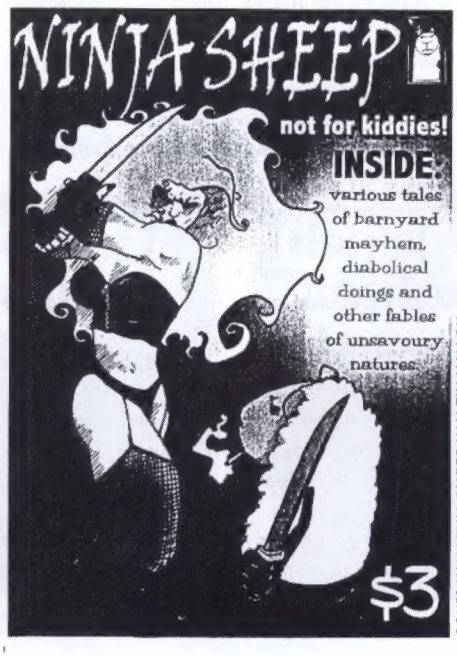
NINJA SHEEP
not for kiddies!
INSIDE:
various tales of barnyard mayhem, diabolical doings and other fables of unsavoury natures.
$3

COVER VAN NINJA **SHEEP** VAN TIM MALLOY

NIEUW-ZEELAND

Eerste omslagontwerp van Hergé voor De *Blauwe Lotus* met in het klein een ruw schetsontwerp.

Het Frans Halsmuseum in Haarlem organiseerde tot en met 12 juni jongstleden - in samenwerking met de Fondation Hergé en de Stichting Beeldverhaal Nederland - een tentoonstelling rond het *Kuifje*-album *De Blauwe Lotus*. In dit vijfde verhaal vond Hergé zijn definitieve vorm. De publicatie riep ook protesten op, omdat Kuifje stelling nam in een internationaal conflict.

HERGÉ'S GRAFISCHE HOOGSTANDJES IN HAARLEM

door
ERIK VAN DER HOEVEN

Kuifje in het Verre Oosten is geen tentoonstelling voor het hele gezin. 'We tonen het grafische werk van Hergé voor *De Blauwe Lotus*. Er zijn geen knopjes waar kinderen op kunnen drukken', vertelt *Kuifje*-kenner en samensteller van de expositie **Ernst Pommerel**. Met de Fondation Hergé is lang onderhandeld over het uitlenen van een aantal originele tekeningen. Pommerel had natuurlijk het liefst alle 124 tekeningen willen laten zien, maar dat bleek niet bespreekbaar. In Haarlem zijn nu 44 tekeningen in zwart/wit, enkele tussenplaten in kleur en de oorspronkelijke omslagtekening te zien. Met dat resultaat is Pommerel dik tevreden. 'We hebben de tekeningen per set op panelen gerangschikt, zoals ze in *Le Petit Vingtième* verschenen. Je kunt daardoor zien hoe sterk Hergé was als feuilletonnist. Elke pagina eindigt met een *cliffhanger* of een afgeronde grappige scène.'

De *Kuifje*-avonturen verschenen als paginastrip in zwart/wit, in de bijlage voor de jeugd van de katholieke Waalse krant *Le Vingtième*. Na de oorlog besloot uitgever Casterman de albums in kleur uit te brengen. Plaatjes werden ingekleurd en bij het herschikken sneuvelden veel plaatjes, maar *De Blauwe Lotus* bleef geheel intact. Pommerel: 'Hergé was, en terecht, zeer tevreden over deze hoogstandjes van grafische kunst.'

Tchang

De Blauwe Lotus was het vijfde *Kuifje*-verhaal. In de eerste avonturen laat de tekenaar zijn held afreizen naar de Sovjet Unie, Afrika en Amerika. Die eerste albums staan vol karikaturen en stereotiepen. In 1932 verschijnt in *Le Petit Vingtième* een artikel waarin staat dat China Kuifjes volgende bestemming is; op een illustratie wordt zijn hond Bobbie in gedachten al achternagezeten door een Chinees met een mes. **Léon Gosset**, aalmoezenier van Chinese studenten aan de universiteit van Leuven, grijpt daarop bezorgd naar de pen. Hij

***Boven- en onderaan de pagina's*, Covers van het blad *Le Petit Vingtième* waarvan enkele originelen te zien waren op de tentoonstelling.**

waarschuwt dat 'negatieve beelden over Chinezen zijn studenten zullen kwetsen' en dringt er bij Hergé op aan 'genuanceerd te zijn en zich te informeren'. De auteur van *Kuifje* trekt zich de kritiek aan. Voordat zijn striphelden in 1934 hun avonturen in China beginnen, laat hij zich informeren door enkele bevriende geestelijke China-kenners. Er gaat een wereld open voor Hergé, zeker na zijn kennismaking met kunststudent **Tchang Tchong-Jen**, die Gosset hem als adviseur stuurt. 'Dit alles, plus de samenwerking met monsieur Tchang, zal mij ongetwijfeld helpen veel vergissingen en flaters te vermijden die in België verblijvende Chinezen kunnen kwetsen of ergeren', schrijft Hergé in mei 1934 in een brief. Later, in de jaren zeventig terugkijkend op die periode, erkent hij in een interview: 'Tot dan toe was China voor mij inderdaad bevolkt met vage volksstammen met spleetogen, ontzettend wrede mensen die zwaluwnestjes aten, een vlecht droegen en kleine kindertjes in de rivier gooiden.'

...TOUS LES CHINOIS SONT DES HOMMES FOURBES ET CRUELS, QUI PORTENT UNE TRESSE ET PASSENT LEUR TEMPS À INVENTER DES SUPPLICES ET À MANGER DES ŒUFS POURRIS ET DES NIDS D'HIRONDELLES...

Een opvallend voorbeeld van 'beeldrijm' zoals vermeld in Huib van Opstals boek *Essay R.G.* De door Hergè gebruikte draak van *De Blauwe Lotus* is afkomstig van een publiciteitsfoto van de film *Daughter of the Dragon* uit 1931.

Anti-Japan

Hergé en Tchang praatten uitgebreid over het scenario van Kuifje in de Oriënt. Kuifje zal dit keer een avontuur beleven tegen een achtergrond die de lezer kent uit de actualiteit. Er is een groeiend nationalistisch verzet tegen de internationale concessies van westerse mogendheden in havens als Sjanghai. En de Chinese regering kijkt in 1931 gelaten toe als Japan de noordelijke provincie Mandsjoerije bezet. Hergé kiest in *De Blauwe Lotus* partij en schildert de Japanse bezetter èn de westerse concessiehouders uitgesproken negatief af. Tchang tekent mee aan het verhaal en plaatst in decors kalligrafieën die ondubbelzinnige anti-Japanse boodschappen bevatten. 'Weg met de imperialisten' en 'Boycot Japanse goederen' is er op plakkaten en spandoeken in Chinese karakters te lezen. In de strip wordt op een bepaald moment gerefereerd aan de verantwoordelijkheid voor het incident dat leidde tot de Japanse inval. Gesuggereerd wordt dat Japan zelf een aanslag op een trein pleegde om een reden te hebben noordelijk China te bezetten. Dit gaat de Japanse ambassadeur in Brussel te ver. Op zijn verzoek dringt **Raoul Pontus**, een oud-generaal en China-kenner er bij Hergé's uitgever op aan de strip te stoppen. Wat de tekenaar in de strip vertelt is immers 'niet meer voor kinderen, maar een politieke kwestie'. De uitgever riep zijn tekenaar ter verantwoording, vertelt Hergé later in een interview. 'Maar het is zoals ik het laat zien. Ik heb erover gelezen', zei ik. 'Ga maar voort', heeft hij toen gezegd.'

Klare lijn

Tchang en Hergé worden goede vrienden. De Chinees wijdt de Belg in in Chinese kalligrafie en overtuigt hem dat hij met een inktpen duidelijker contrasten krijgt dan met de penseel die hij tot dan gebruikte. Tchang staat dus aan de basis van de helderheid, 'de klare lijn' die het tekenwerk van Hergé kenmerkt. De Chinese student krijgt een rol in de strip, als Chang, en Hergé doet hem zelfs het aanbod mede te ondertekenen. Tchang is vereerd, maar wijst het aanbod van de hand. Hij gaat terug naar China en beseft beter dan de Belg de politieke lading van het album. Dat latere generaties de feiten waarnaar Hergé verwees niet kenden, vond hij geen punt. Sterker, hij hoopte dat grootvaders het album konden gebruiken om hun kleinkinderen te vertellen hoe het toen was.

Zo'n 35 kilometer ten noorden van Lutetia ligt Horti Astericenses, oftewel *Parc Astérix*. Het pretpark vierde vorig jaar zijn tienjarig jubileum. Hoewel Frans van karakter vormt deze uit de kluiten gewassen kermis een goed alternatief voor mensen die Disneyland Parijs te druk vinden.

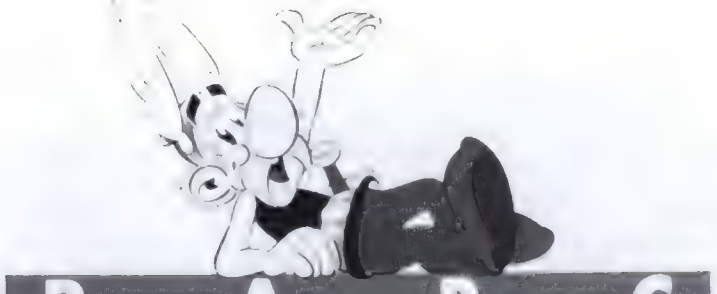

FRANCOFOON LUSTHOF

door **RIK SANDERS**

Albert Uderzo en **René Goscinny** droomden in de jaren zeventig al van een pretpark rond hun helden Asterix en Obelix. In de tweede helft van de jaren tachtig kreeg de droom realistische trekjes en vond Uderzo (Goscinny overleed in 1977) investeerders in het waterbedrijf Accor en de Barclays Bank. In 1987 kon met de bouw worden begonnen bij Plailly, in het hart van een beschermd bos ten noorden van Parijs, nabij de snelweg A1.

Park en dorp

Parc Astérix opende de deuren op 30 april 1989. Het is verdeeld in een aantal historische thema's,

OP DIT MOMENT ECHTER HEERST ER NOG VREDE OP HET TOEKOMSTIGE TERREIN VAN DE ROMEINSE LUSTHOF EN DE ENIGE DIE EEN GELDIGE REDEN HEBBEN OM ZICH BEZORGD TE MAKEN ZIJN DE WILDE ZWIJNEN

zoals het Oude Griekenland, het Romeinse Keizerrijk, Gallië, de Middeleeuwen en de 17e-20e eeuw. Het idee is dat bezoekers aan de hand van attracties, voorstellingen, wedstrijden, ateliers en winkeltjes een reis door de tijd krijgen aangeboden. De huidige opzet telt 7 grote shows en 28 attracties.

Le Village Gaulois vormt het hart van het terrein: het is het op grote schaal nagebouwde dorp van Asterix van zo'n 2000 jaar geleden. Het werd in 1988 opgeleverd; daarna is de rest van het park gebouwd.

'Toen we het park gingen inrichten, was iedereen het er over eens dat er een nagebouwd Asterix-dorp moest komen. Uderzo heeft toen de ontwerpen gemaakt voor het dorp, de huisjes en beelden van de stripfiguren', zegt **Alain Trouvé**, manager van *Parc Astérix*.

De projectleiding trok beeldhouwers en andere ambachtslieden uit Frankrijk èn nabijgelegen landen aan om het dorp met steen, hout en andere materialen vorm te geven. Trouvé vertelt dat de regio over een harde, witte kalksteen beschikt. 'Voor het bouwen van de huisjes werden grote rechthoekige muren kalksteen neergezet, waar de vaklieden rondingen uit moesten hakken. We huurden ook mensen uit Nederland, bij voorbeeld rietdekkers die het dak van het huis van visboer Kostunrix moesten vlechten.'

De huisjes zijn volgens Trouvé goed bestand tegen verwering en aanrakingen van mensen. 'De constructie is dezelfde als bij echte huizen. Dat scheelt tevens in onderhoudskosten. We hebben pas vorig jaar voor het eerst een dak hoeven te vervangen. In het begin stonden er nog enkele voorwerpen van schuim, maar die waren noch weer- noch vandaalbestendig.' Hiermee vol-

Feiten en cijfers

In het eerste jaar trok Parc Astérix *1,3 miljoen bezoekers. Dat aantal loopt slechts gestaag op: vorig jaar passeerden 2 miljoen mensen de loketten. Zeventig procent daarvan waren individuen, de rest kwam in groepsverband. Van de bezoekers komt het overgrote deel (85 procent) uit Frankrijk zelf.*

Het lunapark wordt geëxploiteerd door het beursgenoteerde Parc Astérix PLC. Dit bedrijf runt nog andere attracties: France Miniature *(een pretpark ten westen van Parijs),* Musée Grévin *(het Parijse waxmuseum),* St. Malo's Grand Aquarium *(St.Malo) en* La Maison de la Magie *(Blois). De meeste inkomsten komen evenwel van het Asterix-park: dat bracht vorig jaar een slordige 135 miljoen gulden op. Dat is zo'n 87 procent van de totale omzet in 1999 (circa 155 miljoen gulden). Er werken in totaal 280 vaste medewerkers en 1300 inhuurkrachten, waaronder acteurs, technici, en horecapersoneel.*

Boven, De Romeinse lusthof heeft ook raakvlakken met Parc Astérix. Niet alleen als toeristenoord, maar ook omdat het in bosrijk gebied moest komen.

***Rechts*, Een voorloper van Parc Astérix: de markt in Condatum (zie *Asterix en de koperen ketel*), met als attractie een gladiatorengevecht.**

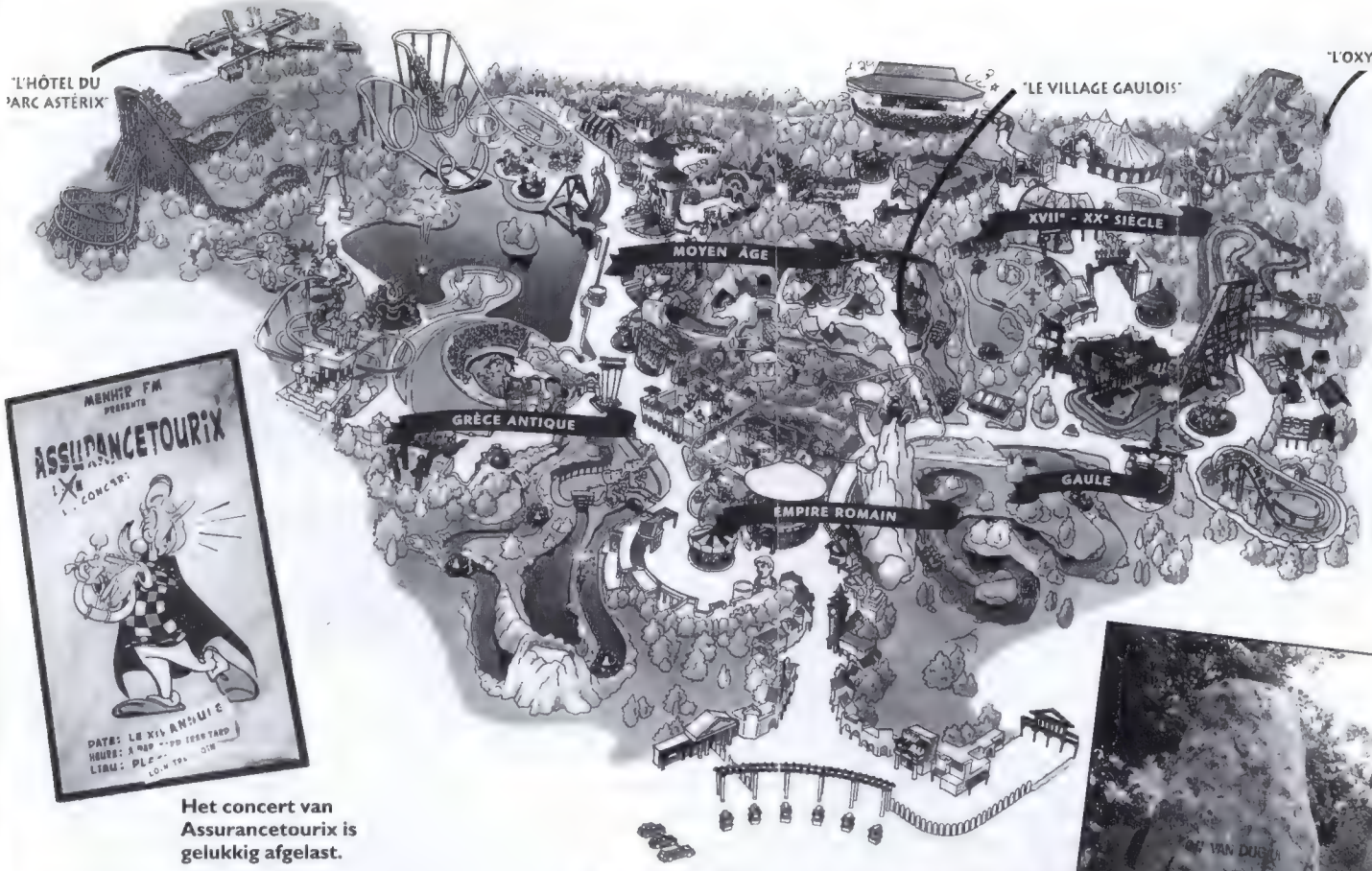

Het concert van Assurancetourix is gelukkig afgelast.

deed het projectteam aan één van de eerste vereisten voor een succesvol park. In de jaren vijftig is bij voorbeeld in ons land de miniatuurstad Rommeldam ten onder gegaan aan financieel wanbeheer, slijtage en hoge onderhoudskosten (zie *Stripschrift 318*).

Brink?

Wie over het terrein loopt, ziet het dorpje van Asterix en Obelix echter snel over het hoofd. Waar het sprookjesbos in *De Efteling* voldoende uitstraling en inhoud heeft om met name de jongste bezoekers te vermaken, is het Asterix-dorp te weinig dwingend aanwezig. Het vervult niet de centrale, bindende rol die je gezien de thematische grondslag van het park zou verwachten.

Tekenend daarvoor is de slechte bewegwijzering. Ook lopen bezoekers er in een mum van tijd doorheen. Er is weinig te doen, behalve kijken naar de op zich fraai gemaakte huisjes en beelden. Het zou een ideale plek zijn om een permanente tentoonstelling in te richten over de totstandkoming en ontwikkelingen van de *Asterix*-strip.

Trouvé verweert zich tegen deze

***Boven*, In de menhirtuin staat deze menhir met een afbeelding van de Nederlandse druïde Jan van Dugui. Het is de enige Nederlandse verwijzing in de Asterix-wereld tot nu toe, maar deze druïde komt niet voor in één van de albums. Hij is verzonnen door het park zelf.**

***Midden*, Dorpsfeest voor de vistent van Kostunrix.**
***Links*, Arsenicummix gemodelleerd naar een plaatje uit *De broedertwist*.**

***Hierboven*, Tekenis, Cleopatra en Plurkis in een Egyptisch bootje.**

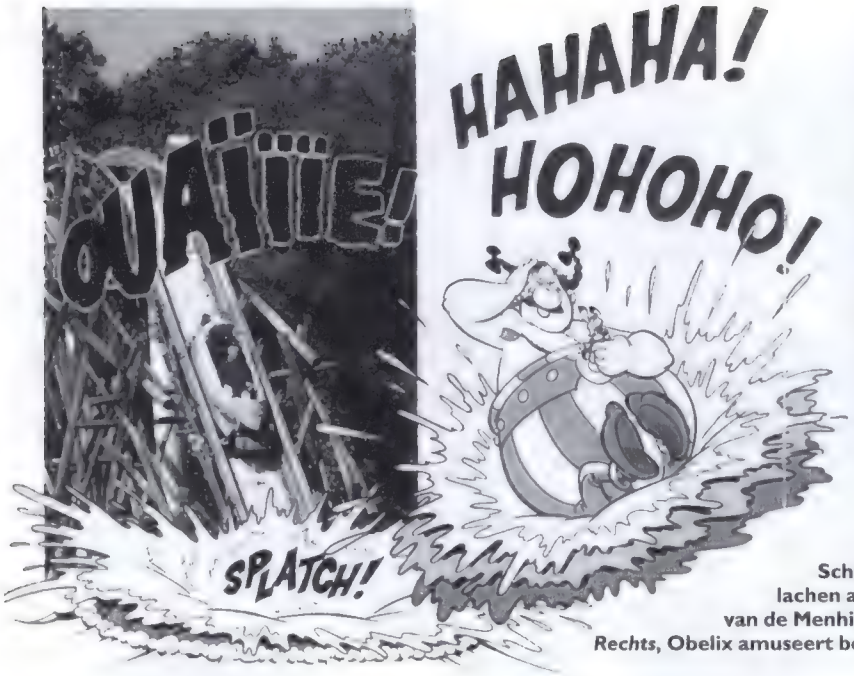

PLUSSEN EN MINNEN

+ genoeg te doen voor jong en oud
+ niet zo druk als Disneyland Parijs
+ Asterix-dorp: leuk voor de fans
+ achtbanen ('rides') zijn een aanrader
+ spectaculaire live-shows

- matige (alleen fastfood) en dure catering
- voertalen zijn Frans, Frans en nog eens Frans
- 's avonds is er niets te doen
- merchandising: niet gevarieerd, lelijk en duur
- toppunt van lelijkheid: mini-menhir met strikje

Links, **Schrikken en lachen aan boord van de Menhir Express**
Rechts, **Obelix amuseert bezoekers.**

kritiek door te melden dat het dorpje ter gelegenheid van zijn tiende verjaardag flink is vernieuwd. 'Zo lieten we in de winter van 1998/99 een singel aanleggen. Bezoekers kunnen nu in gondels rond het dorp varen en komen onderweg zo'n twintig scènes tegen met belangrijke karakters uit de strip.' Daarnaast wijst de parkbeheerder er op dat er in het *Théâtre du Barde* spectaculaire voorstellingen worden gegeven en dat er bij diverse huisjes meer elementen uit de strip zijn toegevoegd. Bezoekers kunnen bij voorbeeld bij het huisje van Obelix kijken of Idefix in zijn hok zit en kunnen bij het stulpje van Abraracourcix op zijn schild staan.

Het Asterix-dorp moet het doen met het huidige aantal vierkante meters en kan niet meer worden uitgebreid. 'Wat dat betreft is het dorp af', erkent Trouvé. 'Wel willen het nog meer Gallische trekjes geven door er volgend jaar onder meer typische liedjes uit Gallië te laten vertolken.'

Hierboven, **Epidemaïs, de Phoenicische koopman, met *ernaast,* zijn winkel.**

Links, **Voorkant hut van stamhoofd Abraracourcix (met schild).**

Rechts, **Naar Rome liftende soldaten bij verwoest Romeinenkamp.**

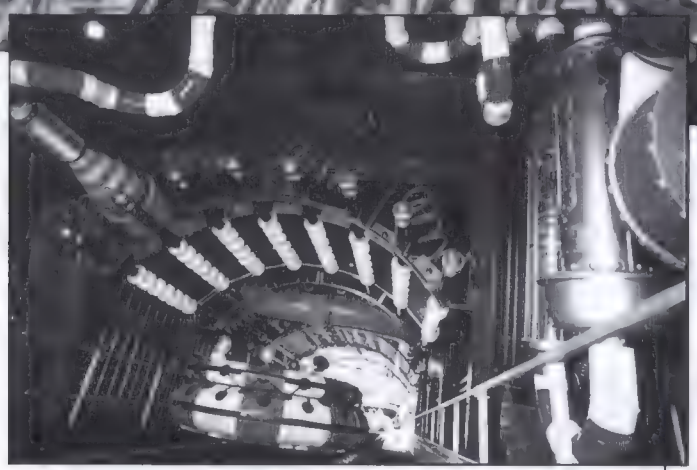

Boven, De prachtige houten achtbaan *Tonnerre de Zeus*.

***Eronder, L'Oxygénarium*, een originele lucht-water-attractie in reusachtige boeien.**

Het bezoek

1. OPENINGSDAGEN EN -TIJDEN

Het park is jaarlijks open in de periode april tot en met oktober. Dit betekent niet dat het op alle dagen bezocht kan worden. Het volgende overzicht geldt vanaf augustus 2000:

- augustus: alle dagen
- september: alle woensdagen, zaterdagen en zondagen
- oktober: alle woensdagen, zaterdagen en zondagen, tot en met 15 oktober

De openingstijden lopen van 10-18 uur of van 9.30-19 uur.

2. PRIJZEN

De prijzen zijn in Franse francs; de bedragen in guldens en Belgische francs zijn bij benadering.

Individuele tickets voor 1 dag

Volwassenen 175 FF (*f*60 / Bfr.1200)
Kinderen 3-12 jaar): 125 FF (*f*40 / Bfr.800)
Jonger dan drie jaar: gratis

Individuele tickets voor 2 dagen

Volwassenen 310 FF (*f*100 / Bfr.2000)
Kinderen 3-12 jaar: 225 FF (*f*75 / Bfr.1500)
Jonger dan drie jaar: gratis

3. BEREIKBAARHEID

Auto

Afrit 'Parc Astérix' op de A1-snelweg Parijs-Lille

Metro (RER)

Lijn B3. Station Roissy-Charles de Gaulle 1.
Daarna rechtstreekse busverbinding.

TGV

Aankomst in het TGV-station van Roissy-Charles de Gaulle. Vanuit Nederland kan het - om een overstap in Brussel te voorkomen - handiger zijn om met de TGV naar Gare du Nord te gaan. Aansluitend kan dan de metro worden genomen naar Station Roissy-Charles de Gaulle 1.
Parc Astérix en de Franse spoorwegen (SNCF) bieden een 'alles-in-één-kaart' aan voor het openbaar vervoer vanaf Parijs en de toegang tot het park. Kosten: 219 FF per volwassene (*f*74 / Bfr.1480) en 149 FF per kind (*f*50 / Bfr.1000). Te koop in de RER- en SNCF-stations van Parijs.

4. HOTELARRANGEMENT

Parc Astérix kent het *Hôtel des Trois Hiboux*. Een hotelarrangement bestaat uit twee dagen in het park en een overnachting met ontbijt. Uitgaande van een gezin van 4 personen (2 volwassenen en 2 kinderen) komt dat vanaf nu neer op 1990 FF (*f*670 / Bfr.13400) in augustus en iedere zaterdag in september en oktober, en 1860 FF (*f*625 / Bfr.12500) op de andere dagen. Voor informatie en reserveringen aangaande het hotel: (+33)3-44623434.

5. ALGEMENE INLICHTINGEN

Voor bezoekers aan *Parc Astérix* is een informatienummer beschikbaar: (+33)3-44623404.

Tekenfilmzender Cartoon Network heeft besloten de populaire tekenfilmserie *Cow and Chicken* stop te zetten. Schepper David Feiss is hierdoor behoorlijk aangeslagen. 'Dit is echt mijn favoriete serie, ik zou zo alles erbij neergooien om er weer aan te kunnen werken', vertelt de tekenaar tijdens een bezoekje aan Nederland, waar zijn tekenfilm een hoge populariteit geniet. Maar Feiss zit niet bij de pakken neer: hij had nog wat ideetjes liggen en is ook nog gevraagd door een bevriend tekenaar voor een leuk projectje.

Veel Nederlanders kennen en kijken *Cow and Chicken*. Deze absurdistische serie gaat over een meisje, toevallig een koe, en haar iets oudere broer, toevallig een kip. Dit - voor tekenfilmbegrippen - vrij gewone stel hoofdfiguren maakt de gebruikelijke kinderbelevenissen mee, maar dan in een nauwelijks normale context. Zo maakt moeder wel eens de favoriete maaltijd van de kinderen klaar: varkenskontjes. Vader lanceert deze traktatie met een katapult door de eetkamer waarop Cow en Chicken dit lekkers al springende, soms geblinddoekt, in de mond proberen te vangen. En dit is nog lang niet het meest bizarre aan deze tekenfilm.

Verhaal voorlezen

De 40-jarige Feiss heeft deze bizarre figuren letterlijk voor zijn kinderen bedacht. Hij is namelijk getrouwd en heeft twee kinderen. Een zoon en een dochtertje die hij voor het slapen gaan elk een verhaaltje voorleest. Op een avond was hij letterlijk te moe om ook nog maar iets te lezen voor zijn dochter. 'Ik zat naast haar bed, deed mijn ogen dicht en vroeg haar wat ze zou vinden van een verhaal over een koe en een kip die zus en broer van elkaar zijn. Ik bedacht een kip omdat het van die grappige, kleine dieren zijn. Als contrast zou een koe er wel leuk bij staan, met van die grote uiers onder hun lichaam. Ik vond het stom om ze dan een naam te geven, dus noemde ik ze gewoon koe en kip.'

Dochterlief was wel gecharmeerd van dit verzinsel. En zo bedacht Feiss, al vertellende, een oer-aflevering van *Cow and Chicken*. De volgende ochtend bij het ontbijt, kreeg pappa nog complimentjes voor zijn leuke verhaal. Die avond wou hij, uitgerust en al, gewoon het verhalenboek er weer bijpakken, maar dat mocht niet meer. Pappa moest vertellen van de verdere belevenissen van *Cow and Chicken*. Het duurde niet lang voordat ook zoonlief deze verhalen wou horen.

'En een paar weken later belde Cartoon Network mij op: of ik nog leuke ideeën had voor een tekenfilm', lacht Feiss. Zo werden de zelfverzonnen bedtijd-verhalen omgezet in een tekenfilm die tegelijkertijd een ode en een

EINDE VAN COW AND CHICKEN IS GEEN EINDE VOOR SCHEPPER DAVID FEISS

door
JASPER BAKKER

FOTO PHIL NIJHUIS

parodie is op de 'Amerikaanse droom'. Een gelukkig getrouwd stel: vader en moeder, die overigens geen namen hebben en dus door iedereen consequent als *dad* en *mom* worden aangesproken. Twee kinderen: een koe van tweehonderd kilo en een elfjarige kip van nog geen twee kilo, die hun uiterlijk deels van grootmoeder aan vaders zijde hebben (grootvader had een boerderij). Een mooi huis met tuin en een schutting, gesitueerd in een rustige buitenwijk van een Amerikaanse stad.

De serie is niet alleen ontstaan voor kinderen, maar wordt ook 'verteld' vanuit het perspectief van kinderen. Zo zijn vader en moeder in de eerste paar seizoenen alleen in beeld als een stel benen waar van bovenaf stemgeluid vandaan komt. In later afleveringen blijkt dat vader en moeder boven hun middel simpelweg ophouden; ze hebben geen bovenlijf. Dus doen ze alledaagse dingen, zoals deuren openen, met hun voeten. Gaandeweg introduceerde Feiss meer karakters, zoals de sympathieke schooljuf, simpelweg *teacher* geheten, die altijd schreeuwt. En natuurlijk is er de eeuwige tegenstander - *The Red Guy* - in wezen de duivel maar dan sullig en met een grote kont.

DE 'BUTT KING' STORT ZICH OP NIEUWE PROJECTEN

Blote billen

Overigens hebben alle karakters in *Cow and Chicken* duidelijk een achterste. 'Waarom niet? Dat hebben we toch allemaal? In andere

Schetsen van David Feiss.
***Schets 1*, Cow (links) en Chicken (rechts), zus en broer. Let op de geprononceerde billen en uiers.**
***Schets 2*, Lost Cat (links) en Nancy Mouse (rechts), die een stille liefde koestert voor deze dakloze kater.**
***Schets 3*, Van links naar rechts de hoofdfiguren van de nieuwe Feiss-tekenfilm, *Lost Cat*: George Lieberstein (een neerslachtig paard met filmaspiraties), Lost Cat (een straatkat met sluwe plannetjes) en Nancy Mouse (die haar grote liefde voor Lost Cat maar niet kan uiten).**
***Schets 4*, *Fred Flower and Uncle Italian Mouse*. Ja, het kan nòg bizarder dan Cow and Chicken.**

Voorgeschiedenis David Feiss

De schepper van Cow and Chicken *heeft voor die serie al veel tekenfilm- en televisieprijzen ontvangen, waaronder de Reuben Award, de Annie Award en twee Emmy Awards (1996 en 1998). Voordat hij bekend werd met die Cartoon Network-serie heeft hij natuurlijk nog vele andere dingen gedaan. Sommige daarvan ogen minder fraai op zijn tekenaarscv. Zo heeft hij anno 1988 een tijdje de regie gevoerd over de tekenfilmserie* Alf Tales, *gebaseerd op de melige tv-komedie* Alf *met het bekende brutale, harige buitenaardse wezen met een voorliefde voor katten. Voordat hij opklom tot de regisseursstoel van deze serie, was de schepper van* Cow and Chicken *al betrokken als algemeen tekenaar. Toch was dit wel een stap vooruit: het jaar ervoor werkte Feiss nog als een verhaallijn-medewerker (*storyboard artist*) aan de tv-serie* The adventures of Teddy Ruxpin *over de belevenissen van een teddybeer in een sprookjesachtig land. Daarnaast heeft hij meegewerkt aan de serie* Tom & Jerry, *de bioscoopfilm* Jetsons: The movie *en de tekenfilm* All dogs go to heaven. *Over de meeste van deze projecten is Feiss tegenwoordig vrij kort.*

tekenfilms laten ze dat weg, maar dat is raar. Dat klopt niet. Bovendien vind ik het wel grappig staan.' Het voor velen overmatig gebruik van billen heeft Feiss een vreemde reputatie opgeleverd. 'Er kwam een keer een journalist van een regionaal televisiestation bij mij in de tekenstudio voor een interview. Begon die kerel met de vraag: 'Zo, en hoe voelt het om de kontenkoning (*Butt King*) te zijn?' Ik stond paf', schaterlacht de tekenaar.

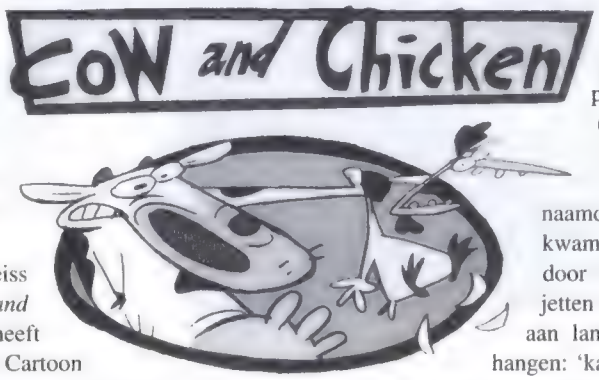

Helaas voor Feiss en alle *Cow and Chicken*-fans heeft de directie van Cartoon Network besloten dat ze nu lang genoeg blote kippen- en koeienkonten hebben uitgezonden. Niet dat dat element letterlijk aanleiding was voor het stopzetten van de serie; de directeuren wilden gewoon weer eens wat anders. Feiss begrijpt niet wat de heren-in-pakken (*the suits*) bezield heeft. 'Het is toch een leuke en bovendien populaire serie?' Toch is besloten geen nieuwe afleveringen meer te bestellen bij Feiss' tekenstudio. En de schepper mag niet op eigen houtje verder gaan, want de rechten zijn deels in handen van Cartoon Network.

Even gloorde er nog hoop aan de horizon. Terwijl de hoofddirectie in Atlanta (VS) het besluit nam *Cow and Chicken* te schrappen, dienden de onafhankelijke afdelingen (*franchizes*) in Nederland, Spanje en Groot-Brittannië verzoeken in om snel met een nieuwe reeks afleveringen te komen. *Cow and Chicken* is in die Europese landen zo populair dat de semi-zelfstandige takken juist meer van deze serie wilden uitzenden. Er is nog druk uitgeoefend en druk vergaderd op hoog niveau, waar Feiss zelf overigens niet bij werd betrokken. 'Ach weet je, de heren-in-pakken, hé', haalt de tekenaar zijn schouders op.

Kat verloren

Toch laat het hem niet onberoerd. Hij praat nog steeds met liefde en vuur over zijn serie. En over de invallen die hij nog dagelijks krijgt voor *Cow and Chicken*. Maar Feiss blijft niet hangen, hoor. Hij heeft veel meer ideeën. Zo heeft hij net voor Cartoon Network een proefaflevering (*pilot*) afgerond van een nieuwe serie, genaamd *Lost Cat*. 'Ik kwam op het idee door die aanplakbiljetten die je weleens aan lantaarnpalen ziet hangen: 'kat verloren, wie heeft onze lieve kat gezien?' Deze serie gaat over een dakloze kat die in de eerste aflevering het briljante idee krijgt om zich voor te doen als een verloren katje. Dus kamt hij z'n haar een beetje plat en belt hij aan bij mensen die hun kat kwijt zijn. 'Hier ben ik weer!', roept hij dan terwijl hij helemaal niet lijkt op de kat op het aanplakbiljet.' Feiss gniffelt al terwijl hij het vertelt.

Natuurlijk loopt het helemaal fout en belandt Lost Cat weer gewoon op straat bij zijn vrienden. Jawel, het straatleven hoeft niet eenzaam te zijn. 'Lost Cat heeft twee vrienden: Nancy Mouse, die een stille, totaal genegeerde liefde voor hem koestert, en het paard George Lieberstein, die is weggelopen bij de paardenrennen om de filmwereld in te gaan. Probleem voor George is dat hij nog een ongemakkelijk zadel omheeft, dat vre-se-lijk strak zit. En met hoeven kun je nu eenmaal geen riemgesp loskrijgen. Nee, het komt niet bij Lost Cat of Nancy op om hun vriend te helpen.'

Laag kontengehalte

Het is duidelijk: *Lost Cat* is minstens zo absurd als *Cow and Chicken*. Nu is het alleen nog afwachten of de proefaflevering wordt goed-

gekeurd door de heren-in-pakken. Feiss heeft zich met sommige dingen wel een beetje ingehouden om de kans op goedkeuring te vergroten. 'Zo heeft deze tekenfilm nogal een laag kontengehalte, dat was op verzoek van Cartoon Network.'

Daarnaast is er ook een reeks nieuwe stemacteurs aangetrokken om de tekenfilmfiguren van stemmen en daarmee karakters te voorzien. Van Feiss had dat helemaal niet gehoeven; hij wou gewoon stem-acteur **Charles Adler**. De man die bijna alle stemmen van *Cow and Chicken* in z'n eentje verzorgt, was geknipt voor welke rol dan ook. 'Maar de directeuren waren bang dat het met Charlie te veel op *Cow and Chicken* zou lijken. Dus moest er een 'nieuwe' stem komen. Belachelijk, Charlie kan zoveel verschillende stemmen doen. Hij sprak de verschillende karakters in *Cow and Chicken* gewoon in een ruk door in. Dus niet met verschillende opnames, maar gewoon in dialoog met zichzelf terwijl hij naadloos van stem wisselde.'

The Maxx

Maar Feiss kijkt niet op een projectje meer of minder. Deze *cartoonaholic* werkt nu ook aan een idee dat hij een kleine drie jaar terug had bedacht samen met zijn neef **Sam Keith**. Die man is toevallig de schepper en tekenaar van de cult-comic - later 'vertekenfilmd' - *The Maxx*. In de dertigste aflevering van die strip is op televisie al een voorproefje van dit project te zien. De naam is *Fred Flower and Uncle Italian Moose*. Jawel, het gaat over een pratende bloem en een Italiaanse eland.

'Moeder is directrice bij een bank en heeft ze niet alle vijf op een rijtje. Niet alleen is vader een plant in een pot op de bank, maar moeder projecteert ook een persoonlijkheid op die bloem!' Freds vader is namelijk – in tegenstelling tot de hoofdfiguur zelf – een gewone plant. 'Als Fred, die zo'n beetje in de puberteit zit, dus een vraag stelt, zegt moeder dat ze dat eens aan vader zal vragen. Vervolgens kijkt ze naar die plant, knikt wat en zegt dan tegen Fred dat vader er even niet over wil praten.'

Stemmenwonder

Tekenfilmfiguur Cow dankt haar stem aan ***Charles Adler*** *(1957), een stem-acteur die door David Feiss hoog wordt aangeslagen. Geen wonder, want Adler doet ook de stemmen van Cows broer Chicken, aartsvijand The Red Guy, neef Boneless Chicken en I.R. Baboon. Bovendien spreekt hij de dialogen allemaal live in. Dus geen meerdere opnamen voor de verschillende stemmen. Nee, Adler schakelt al pratende over naar de andere karakters en valt 'zichzelf' dan ook voortdurend in de rede.*

Zijn oeuvre als stem voor tekenfilmfiguren is niet alleen lang, maar omvat ook enkele opvallende uitstapjes. Ach, de kost moet toch verdiend worden. Hieronder een greep uit Adlers cv:

- tv-serie *I Am Weasel* (1999): I.R. Baboon (van *Cow and Chicken* afgeleide David Feiss-serie)
- computerspel *Planescape: Torment* (1999) Ignus
- tv-serie *The Powerpuff Girls* (1998): Him (de duivel, enigszins travestiet)
- bioscoopfilm *Rugrats: The movie* (1998): chauffeur van bezorgdienst United Express
- tv-serie *Secret Files of the Spy Dogs* (1998): diverse, aanvullende stemmen
- computerspel *Clayfighter: Sculptor's Cut* (1998):Dr. Kiln
- computerspellen *Fallout* en *Fallout 2* (1997 en 1998): Harold
- tv-serie *Spawn* (tweede reeks, 1997): diverse, aanvullende stemmen
- tv-serie *Cow and Chicken* (vanaf 1996): Cow, Chicken, The Red Guy, cousin Boneless Chicken, I.R. Baboon
- tv-serie *Earth Worm Jim* (1995): professor Monkey-for-a-head
- tv-serie *The Tick* (1995): Sarcastro
- tv-serie *Duckman* (1994): aanvullende stem
- tv-serie *Marsupilami* (1994): aanvullende stem
- tv-film *Tiny Toons Spring Break* (1994): Buster Bunny
- tv-serie *Swat Kats* (1994): T-Bone
- tv-serie *Sonic the Hedgehog* (1993): Snively
- bioscoopfilm *Aladdin* (1992): diverse, aanvullende stemmen
- tv-serie *Eek! The Cat* (1992): Sput
- bioscoopfilm *Cool World* (1992): Nails
- tv-serie *Darkwing Duck* (1991): diverse, aanvullende stemmen
- tv-serie *Captain Planet and the Planeteers* (1990): aanvullende stem
- tv-serie *Dino-Riders* (1988): Hammerhead
- tv-serie *Slimer! And the Real Ghostbusters* (1988): Rafael
- tv-serie *Bravestarr* (1987): Deputy Fuzz, Tex Hex
- tv-film *The Chipmunk Adventure* (1987): diverse, aanvullende stemmen
- tv-film *G.I. Joe: The movie* (1987): Low-Light
- tv-serie *Jem!* (1986): Eric Raymond
- tv-film *My Little Pony: The movie* (1986): Spike, Woodland Creature
- tv-serie *My Little Pony and Friends* (1986): Spike
- tv-serie *De Smurfen* (1985-1990): Natuur-Smurf
- tv-serie *G.I. Joe* (1984): Low-Light
- tv-serie *Transformers* (derde seizoen, *Transformers: 2010*) (1984): Silverbolt, Duros, Trigger-happy, Vorath

Feiss rolt zo'n beetje van zijn stoel van het lachen.

'Fred is dus een bijzondere plant; hij kan denken, praten en bewegen. Maar als hij ergens heen wil, moet hij met zijn bladerhanden de rand van de bloempot beetpakken en dan vooruit springen in hopjes.' Een soortement zaklopen dus. 'Probleem is dat hij wel eens te hard neerkomt en dan breekt zijn pot. Nou, dat doet zeer, want dan moet hij met z'n blote, rauwe wortels over de vloer kruipen', vertelt Feiss met een nu weer serieus gezicht.

Puisten en roken

Het kind in deze serie is wat ouder dan Cow en Chicken. Zo heeft Fred last van puisten en rookt hij al, zij het dan stiekem. 'Moederlief maakt zich echter zorgen om het lage aantal vrienden dat kind heeft; namelijk nul. Dus doet ze mee aan een internationaal leerlingenuitwisselprogramma. Fred ziet dat wel zitten, hij denkt een leuke Zweedse blonde meid als gast over de vloer te krijgen. Jammer genoeg voor hem blijkt het een Italiaanse eland te zijn, met zo'n groot onhandig gewei bovenop z'n kop.'

Deze zo mogelijk nog maffere serie maakt Feiss echter niet speciaal voor Cartoon Network. Het werk wordt rechtstreeks gedaan voor het Warners Brothers-concern, dat weliswaar hoofdeigenaar is van de tekenfilmzender maar er toch los van staat. Dus heeft Feiss zijn favoriete stemacteur aan boord gehaald. Charles Adler is Fred Flower, maar voor de afwisseling verzorgt hij niet de stem van Uncle Italian Moose. Dat doet Adlers beste vriend, acteur **Tim Curry**. Deze sardonisch-grijnzende man is bij kinderen bekend als de onsympathieke portier in de tweede *Home Alone*-film en als familiehoofd Gomez Addams in de tv-serie *The Addams Family*. Bij ouderen is Curry echter vooral bekend als de buitenaardse, transseksuele travestiet dokter Frank N. Furter uit de filmuitvoering van de cult-musical *The Rocky Horror Show*. Jaja, het is een klein wereldje, dat van de maffe figuren met bizarre humor.

Sterker nog, het is zelfs een internationaal wereldje. Begin dit jaar zat Feiss twee weekjes in Madrid om met een Spaanse tekenaar te werken aan een nieuwe tekenfilmserie. Die tekenaar, een goede vriend van de directeur van Cartoon Network Spanje, die weer een groot fan is van *Cow and Chicken*, had een leuk idee voor een serie om samen met Feiss te doen. Overigens komt Feiss' vrouw oorspronkelijk uit Spanje, inmiddels woont ze al een jaar of veertien in de Verenigde Staten. 'Maar de heimwee blijft, dus misschien verhuizen we wel naar Madrid zodat ik eerst aan dit project kan werken.'

Testpoppen

Ook voor deze tekenfilmserie-in-de-dop loopt Feiss alweer behoorlijk warm. 'De titel is *The Dummy Family* en het gaat over een gezinnetje van vier dat bestaat uit die testpoppen voor auto-ongelukken (*crash test dummies*). Ze zijn net verhuisd naar een Amerikaans voorstadje en leiden daar een redelijk normaal leven. 's Ochtends gaat vader, Joe Dummy, naar zijn werk in de auto-fabriek, om in auto's te zitten die expres verongelukken. Moeder zwaait vader uit en de kinderen gaan gewoon naar school.'

'Niemand die iets vreemds opmerkt aan de nieuwe buurtbewoners. Behalve dan de buurman, een ex-marinier met de naam Winey (huilebalk) die nog bij z'n moeder thuis woont. Die licht-paranoïde oud-militair vindt de nieuwe familie toch wat vreemd, alleen kan hij niet precies de vinger leggen op wat er nou is. Dus zijn het waarschijnlijk communisten.'

De directeur van Cartoon Network Spanje vind het in ieder geval al een leuk idee, dus zorgt zijn tak waarschijnlijk voor de financiering.

David Feiss houdt zichzelf dus druk bezig. Het liefste zou hij echter toch *Cow and Chicken* willen tekenen. Op de tweede plaats komt wat hem betreft de afgeleide serie *I Am Weazel*, die nog steeds loopt op Cartoon Network. Pas na die twee geesteskinderen strekt zijn aandacht zich uit naar de nieuwe projecten. En wel in de volgorde *Lost Cat*, *Fred Flower and Uncle Italian Moose* en *The Dummy Family*. 'Maar die rangorde is geheel afhankelijk van het moment, hoor. Volgende week zit ik misschien middenin het ene project en wil ik dan even niets anders meer. Maar *Cow and Chicken* blijft toch altijd nog mijn favoriete serie', verzucht de *Butt King*.

The Red Guy

De kwaaierik in de serie *Cow and Chicken* is niemand minder dan de duivel zelf. Alleen is satan lang niet zo sluw of slecht als altijd is beweerd. Eigenlijk is het een chagrijnige sukkel met een grote kont die veel kwaad wil aanrichten, maar dat vaak op een knullige, omslachtige manier aanpakt. Gelukkig is er altijd nog Supercow, het alter-ego van Cow, om The Red Guy tegen te houden. Dit bestrijden-van-het-kwaad wordt bemoeilijkt doordat de aartsvijand van Supercow wel de meester der vermommingen is. In elke aflevering waarin hij opduikt, heeft hij een andere naam en een andere rol. Zie hier een beperkt overzicht van enkele aliassen die bijna allemaal wel iets hebben met billen (en kont, achterste, derrière, enzovoorts). De encyclopedische lezer zal hierin ook veel knipogen naar bekende en minder bekende historische figuren zien.

- Miss Barederriere
- Uncle Breezybuns
- Seymore Butts
- Colonel Butt Seriously
- Captain Butz Pirate
- Cleo-Pantless
- Mister Devlin
- Copy Fairy
- Rex Fanny
- Rear Admiral Floyd
- Emperor Gluteous Maximus
- Al Hiney
- Doctor C.D. Hiney
- Officer Hiney
- Red Hiney
- Mister Jeansbegone
- The King and Queen of Cheese
- The King and Queen of England
- Larry Lackapants
- Baron von Neinlederhosen
- Mister Nopants
- Ben Panced
- Ivan Panced
- Sir Pantsareoff
- Doctor Pantsless
- Geraldo Rear-view-a
- Lance Sackless
- Irving J. Slacksoff

Hermandad maakt zelf politiestrips

Politieagenten vormen voor stripauteurs dankbare personages. Ze duiken dan ook met de regelmaat van de klok op in stripverhalen. Soms gebeurt het andersom: dan gebruikt de politie het medium strip om een boodschap over te brengen. Het korps in de regio Brabant Zuid-Oost licht met behulp van de zelf ontwikkelde serie *Nick & Linda* leerlingen voor over de gevolgen van criminaliteit.

door
RIK SANDERS

'Wij doen dit in samenwerking met jongerenwerkers en instanties als het bureau Halt. De voorlichting richt zich op drie thema's: geweld, diefstal en vandalisme. We sturen de strip een week van te voren naar basisscholen op. Gedurende de les bespreken we de strip aan de hand van een werkblad', zegt brigadier Wilte de Groot van de politie Brabant Zuid-Oost.

De Groot is initiatiefnemer en heeft het script van de strip *Nick & Linda: De brutale tasjesrover* zelf geschreven. Hierbij rollen de twee kinderen Nick en Linda een boevenbende op. Het tekenwerk is van **Harry Jentjens** van een reclameadviesbureau uit Venlo. 'De reacties zijn zeer positief', vertelt De Groot. 'Leerlingen vinden zo'n strip hartstikke leuk. Het is iets nieuws.' De brigadier kwam op het idee omdat hij in zijn werk veel met achterstandswijken en hun scholen te maken heeft. 'Ze lezen daar niet zoveel. Maar een strip is laagdrempelig.' Zelf is De Groot geen verwoed stripliefhebber, maar hij kent zijn klassiekers.

Het initiatief loopt nog steeds en zal worden uitgebreid naar de rest van de regio buiten Eindhoven. In april volgde het tweede deel: *Nick & Linda: De gruwelijke tweeling*. Daarnaast worden de karakters Nick en Linda ingezet bij andere communicatie-uitingen op het gebied van jeugdzaken.

Toonderiaans

Nick & Linda is niet het eerste project binnen politieland waarbij strips als voorlichtingsmateriaal worden gebruikt. Het projectteam overvalcriminaliteit van het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing bracht eerder een brochure uit over het omgaan met geweld en agressie in winkels. Daarin maken diverse personages uit *Lucky Luke*, waaronder De Daltons en Billy the Kid, de pagina's 'onveilig' en houden zo de lezers bij de les.

De politie regio Utrecht heeft het weer anders gedaan. Zij gebruikte de traditionele tekststrip als communicatiemiddel om haar dienders voor te lichten over de 'wijkagent nieuwe stijl'. In deze zelf ontwikkelde tekststrip laat de stripagent Wouter van Wijck zien hoe hij met een actieve en servicegerichte houding de spanningen en problemen in de stadswijk Borgstede weet te verminderen. De agent als een soort moderne buurtmanager: dat beeld moest op een toegankelijke manier worden overgebracht aan het personeel.

Het stripconcept is bedacht door het regionale bureau Basisprojecten. De tekst is van **Ed Belt**; het tekenwerk, dat doet denken aan **François Boucq**, behoort toe aan **Jos Thommassen**. In totaal zijn er twee albums verschenen: *Met 2 benen in de wijk* en *Het geheim van de woezels*. Vooral dat laatste album kent Toonderiaanse trekjes. Van Wijck - inmiddels tot wijkchef gepromoveerd - ontmoet professor Vladimir Oeljanov Malewitsj in een veel op slot Bommelstein gelijkend kasteel. De wetenschapper doet onderzoek naar woezels: slechte gedachten die een organisatie kunnen verlammen. Van Wijck slaagt erin de woezels op zijn kantoor te verjagen en overtuigt de professor en passant dat er ook positieve gedachten bestaan. Als hij nu nog geen districtschef kan worden...

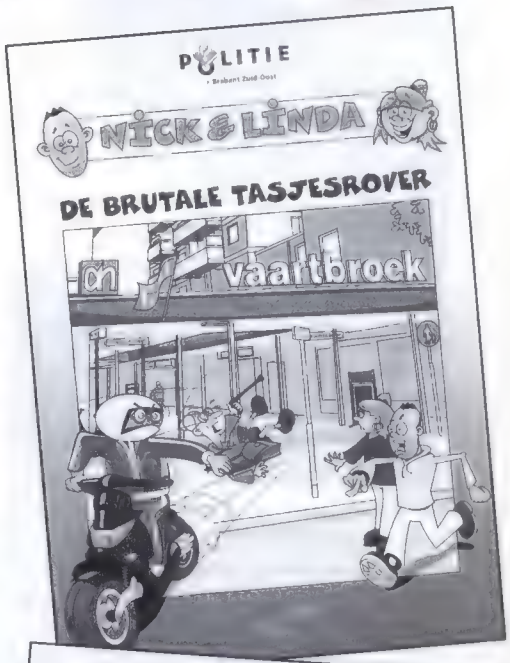

***Boven*, Een illustratie van het slot Bommelstein.**

***Rechts*, Covers van de drie albums en de brochure.**

FOTO RUDY VROOMAN

SIGMUND MAKEN

15 juni 2000. In de ontvangsthal van *de Volkskrant* **zit al een jongeman te wachten wanneer ik binnenkom. Duidelijk in afwachting van wat komen gaat, doet hij uit de doeken hoe hijzelf hier vanavond terecht is gekomen. 'Ik heb deze masterclass cadeau gekregen van mijn moeder,' zegt hij en informeert naar de reden van mijn aanwezigheid. Wanneer ik hem vertel dat ik hier ben namens** *Stripschrift*, **een stripinformatieblad, zegt hij verbaasd: 'Kun je over strips dan wat schrijven?' Vervolgens gaat hij vrij opzichtig een pocketboekje lezen. 'Gummbah, dat vind ik nou humor!' Dit kon nog wel eens een interessante** *Sigmund*-**sessie worden.**

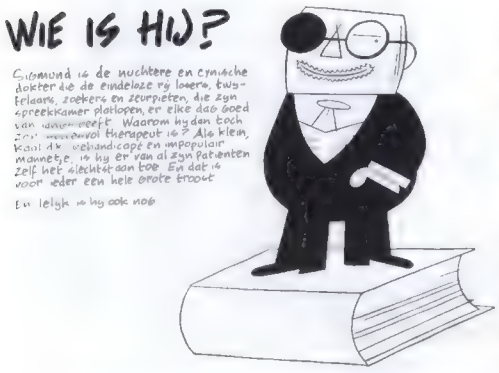
WIE IS HIJ?
Sigmund is de nuchtere en cynische dokter die de eindeloze rij loosers, twijfelaars, zoekers en zeurpieten, die zijn spreekkamer platlopen, er elke dag goed van langs geeft. Waarom hij dan toch zijn medemens therapeut is? Als klein, kaal ik gehandicapte en impopulair manneke is hij er van al zijn patiënten zelf het slechtst aan toe. En dat is voor ieder een hele grote troost
En lelijk is hij ook nog

De groep wordt langzaam groter en we worden meegenomen naar de ruimte waar de 2e masterclass *Sigmund maken* zal plaatsvinden. (Op 8 juni was de aftrap gegeven voor een serie van drie masterclasses. Red.) Iedereen krijgt een luxe *Volkskrant*-schoudertas met daarin een werkboek, potlood, pen, fineliner, puntenslijper, blocnote en *de Volkskrant* van die dag. Snel maak ik een inventaris van de aanwezige deelnemers: negentien mannen en vijf vrouwen, variërend van twaalf tot vijftig jaar en een hoog percentage brillen. Geen bekende koppen. Koffie en thee in overvloed. Dan treedt onze *master* voor vanavond aan. Met een rustgevende uitstraling heet *Peter de Wit* de groep van harte welkom. In zijn inleiding vertelt hij in het kort over zijn loopbaan als striptekenaar en hoe dit geleid heeft tot zijn dagstrip die is begonnen onder de naam *Mensch durf te leven!*. Plots gaat de deur open en voegt zich dan toch een bekende bij de groep: **Jean-Marc van Tol**. Dat nodigt uit tot een paar vragen in de pauze zo meteen.

Kokkerellen

Peter de Wit geeft de groep vervolgens een kijkje in Sigmunds keuken met als belangrijke boodschap: '*Sigmund* maken is eigenlijk schrijven. Je hebt een grap in je hoofd en die gedachte moet je logisch op papier krijgen. 'Zijn betoog illustreert hij met oude stroken via een overhead-projector. Op deze manier neemt hij ons mee langs de verschillende manieren waarop *Sigmund* gemaakt wordt: van de mop tot de actuele grap en van de strook met vier plaatjes tot de cartoon. En bij iedere variant vertelt Peter helder waarom hij voor die bepaalde manier van vertellen kiest. 'Het is natuurlijk lekker voor de lezer als een strip actueel is. *Sigmund* is soms zelfs column-achtig. Ik ga dan niet altijd voor de grap.' De Wit laat daarmee doorschemeren niet voor één gat te vangen te zijn. Aan de andere kant geeft hij toe dat zijn strips soms ook niet meer zijn dan gekkigheid. 'Zo'n grap zit opeens in je hoofd. Dan is het maken en wegdoen. Zoiets vereist weinig groot schrijf- en denkwerk. Maar de volgende dag maak je weer een strook waarvan je denkt: 'Goh, dat de mensen dàt morgen mogen lezen.'

door
ROB DERKS

Peters openheid nodigt uit tot het stellen van vragen. Hier gaat hij steeds direkt op in. 'Waarom gebruik je geen tekstballonnetjes?' wil iemand weten. 'Ik heb mijn hele leven al tekstballonnetjes gebruikt. Voor *Sigmund* vind ik die een beetje kinderachtig. Bovendien is het praktischer want ik kan nu meer tekst kwijt,' vertelt de gastheer. Op de vraag of hij wel eens tot 's avonds laat over een grap zit te piekeren is hij ook duidelijk: 'De redactie sluit om acht uur dus laat wordt het niet. Trouwens, om half tien 's avonds is toch niets meer leuk.' Niet dat hij het er dik bovenop legt, maar de toehoorders krijgen wel mee dat Peter de Wit een hardwerkende stripmaker is die net als zij van negen tot zes zijn beroep uitoefent.

Oefenen

Genoeg gepraat nu, zo vindt hij zelf: tijd om aan de slag te gaan. De Ti-Ta-Tekenles. Met een korte demonstratie laat Peter zien hoe je Sigmund van voren en van opzij tekent door middel van basisvormen en hoe je verschillende stemmingen creëert. De deelnemers oefenen dit in hun werkboek. Peter kijkt bij iedereen even hoe het eraan toegaat en citeert quasi-verbaasd het motto van die avond: 'Ik wist niet dat het zó simpel was!' De hersens hebben even pauze gehad en de vingers zijn losgemaakt. We zijn zover om ons te buigen over een *Sigmund*-strook. Het werkboek bevat enkele schetsen van niet afgemaakte stroken of een strook waarvan alleen de clou gegeven is. Aan ons nu om dit in te vullen. Peter geeft verschillende mensen de gelegenheid om hun oplossing toe te lichten. 'Nee,

Masterclass Peter de Wit

dat kun je beter toch niet in hetzelfde plaatje stoppen,' is een reactie. Een enkeling laat zich niet zo makkelijk uit het veld slaan wanneer Peter zijn voorstel bekritiseert en gaat in de verdediging. De tekenaar neemt de tijd om zijn gast uit te leggen wat er aan diens oplossing schort en waarom zijn oplossing toch beter werkt. Een bewijs van jarenlange ervaring. Maar als het nodig is geeft hij eerlijk toe: 'Ik had de grap zelf anders bedacht, maar dit is 'm gewoon!'

Hersenkraken

Tijd voor een pauze. De deelnemers zoeken elkaar op bij het barretje en ik maak van de gelegenheid gebruik om te vragen wat Jean-Marc van Tol hier brengt. 'Over het algemeen teken ik cartoons. Ik ben nu bezig met het ontwikkelen van een dagstrip en hoop er hier iets over op te steken.' Hij vermaakt zich in ieder geval prima deze avond. De mevrouw naast mij heeft de masterclass ook voor haar verjaardag gekregen. Typisch. Tot nu toe vindt ze de bijeenkomst niet bijzonder, maar ze denkt dat dat wel gaat komen als we gaan brainstormen. En inderdaad, het meest inspirerende deel van de avond is het bedenken van een nieuwe *Sigmund*-strip.

Iedereen pakt er *de Volkskrant* bij en we gaan samen met Peter op zoek naar geschikte berichten. Op basis van voorstellen die mensen aandragen vertelt hij waarom bepaalde berichten zich wel of juist niet lenen voor *Sigmund*. 'Je krijgt een goede grap wanneer je het thema kunt verbinden aan je hoofdfiguur. Het bericht over KLM-vliegtuigen die aangepast moeten worden voor rolstoelgebruikers kun je ook vertalen naar Sigmund: een invalide belt hem op om te vragen of hij zijn praktijk ook heeft aangepast voor rolstoelgebruikers. Nou, en daar moet dan nog een clou bij.' De meeste deelnemers kennen Sigmund goed genoeg om aan te voelen dat hij zijn praktijk dusdanig zal aanpassen dat rolstoelen helemaal *niet* meer binnen kunnen. De Wit is duidelijk in zijn nopjes wanneer hij hoort hoe mensen zich in zijn geesteskind proberen in te leven. Tijdens dit deel van de workshop komen ook vragen als: 'Zijn er ook wel eens stroken geweigerd door *de Volkskrant*?' Peter de Wit vertelt dat dat eigenlijk nooit voorkomt. 'In het begin een enkele keer, maar al gauw genoeg wist ik wel wat ze wilden en wat niet en daaraan pas je je een beetje aan.'

Sigmund tekenen

Tenslotte gaan we allemaal zelf een *Sigmund*-strip tekenen. Peter bespreekt even later de eindresultaten één voor één via de overheadprojector. De ene strook is beter dan de andere en dat steekt hij dan ook niet onder stoelen of banken. De uitgebreide slotbespreking zorgt ervoor dat de sessie ietwat uitloopt maar daar

De deelnemer mag eerst Sigmund tekenen. Daarna zichzelf, als aanzet tot een grap...

Teken hier uzelf
Bekijk het van de zonnige kant!
Het totaal ongeschikt zijn voor iets wat ook maar in de buurt komt van normaal menselijk gedrag, heet sinds vandaag officieel het ZERKS syndroom!
PSYCHO TISSUES

Jean-Marc van Tol

De tekenaar van Fokke & Sukke *is positief over de masterclass: 'Er werd gedurende de hele avond veel gelachen. Ik denk dat het voor veel mensen die voor het eerst met het tekenen van strips geconfronteerd werden, een hele aangename kennismaking was.' Bovendien heeft hij er nog wat van opgestoken ook. 'Neem bij voorbeeld het onderwerp* timing*: hoe verdeel je informatie zo over een strook dat een grap het beste 'werkt'. Peter liet ons hierover denken door een opgegeven tekst te laten verdelen over vier plaatjes. Blijkt dat er legio mogelijkheden zijn en dat je als stripmaker een keuze moet maken om een grap zo te timen dat-ie optimaal werkt. Voor mij zijn dat vruchtbare oefeningen.' Jean-Marc hoopt baat te hebben bij het bijwonen van dit soort bijeenkomsten, zoals onlangs in Haarlem met de Amerikaanse striptekenaar* **Jim Woodring**. *'Een masterclass is aanleiding om er opnieuw over na te denken en kan je een breder arsenaal van mogelijkheden bieden. Uiteindelijk zal dat een positief effect hebben op het werk.'*

Invuloefening

Sigmund heeft een patiënt bij zich. Hij zegt: speciaal voor mensen als u heb ik een Antidepressiecursus ontwikkeld. Zes lessen voor vierduizend Gulden. De patiënt zegt: Maar ik ben toch niet depressief.'

Maak met behulp van deze informatie de eerste drie plaatjes van de strip. De clou is reeds getekend.

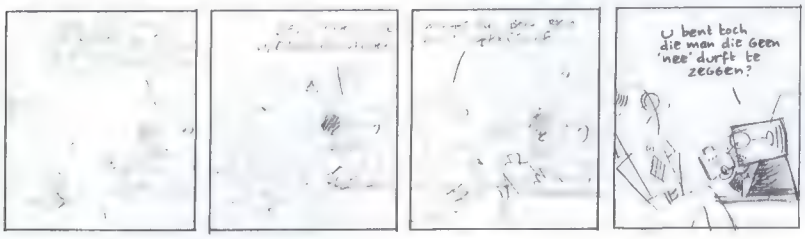

maakt niemand zich verder druk over. De mevrouw naast me geeft te kennen dat dit tweede deel van de avond inderdaad is wat ze ervan had gehoopt. 'Veel prikkelender. Nu konden we lekker zelf aan de slag met de materie.' Na afloop neemt een ieder nog de moeite om Peter te bedanken en om een gesigneerd *Sigmund*-album in ontvangst te nemen. Een toepasselijk slot van de avond. Helaas heb ik de jongeman uit de ontvangsthal niet meer gesproken. Misschien heeft hij meer informatie gekregen dan hij verwacht had...

De Volkskrant

'We zijn erg tevreden over de masterclasses van Peter de Wit,' zo verneem ik van **Sebastiaan Kes,** *organisator van de avond. 'De deelnemers hebben evaluatieformulieren ingevuld en deze waren allemaal zeer positief.' Met het organiseren van workshops en masterclasses speelt het dagblad in op een waargenomen behoefte van het publiek meer te weten te willen komen over de verschillende disciplines die* de Volkskrant *huisvest. 'We komen later dit jaar ook met bijeenkomsten fotografie en journalistiek schrijven. Deze* Sigmund*-masterclasses waren een zeer geslaagde aftrap.'*

Conclusie

Stripschrift benaderde mij als striptekenaar voor *Metro* en redacteur van *De stripper* om verslag te doen van deze masterclass. Normaal kijk ik met de overige redactieleden van *De stripper* hoe aankomende stripmakers te werk gaan. Nu moest ik mijn blik werpen op een reeds gevestigde en geslaagde stripmaker. Een mooie gelegenheid om te kijken wat me nog allemaal te doen staat.

Het eerste gedeelte - hoe teken ik de figuur Sigmund - biedt weinig nieuws onder de zon. Maar goed: daar was mijn nieuwsgierigheid ook niet op gebrand. Ik wilde graag horen hoe Peter de Wit zijn grappen en onderwerpkeuzes motiveert. Waarom leent het ene onderwerp zich wel en het andere niet voor een strip? Hoe ga je om met het probleem dat iedere tekenaar kent: je hebt een idee, je weet dat er een grap in zit, maar je weet nog niet hoe je het de lezer gaat vertellen. De ene keer merk je dat er bij het maken van een krantenstrip toch bepaalde ongeschreven regels komen kijken. Dat zijn de meer vertel-technische zaken, zoals leesrichting en het logisch plaatsen van tekst binnen een plaatje. Leuk om te merken dat je voor dezelfde oplossing zou hebben gekozen als die Peter op die avond geeft. Maar het andere moment vertelt hij een clou die toch duidelijk voortkomt uit een grotere portie ervaring. Veel van mijn stroken zouden er met deze kennis anders uit hebben gezien, denk je dan... Peter de Wit mag dan verklaren zelf veel geleerd te hebben van de masterclass, maar dat geldt toch zeker ook voor mij.

De 'master' himself

Wanneer ik Peter de Wit na een paar dagen bel over hoe hij de masterclass zelf heeft ervaren, zegt hij: 'Ik was enorm nerveus. Ik heb nog niet eerder zoiets prestigieus gedaan als dit. Ik moest een avond vullen met iets abstracts als grappen schrijven en dat is vermoeiend maar wel heel inspirerend. Vooral de brainstorm-sessie was erg interessant, maar ook heel ongrijpbaar. Gelukkig had ik het werkboek als anker, dus daar kon ik indien nodig op terugvallen. Gezien de tijd moest ik de avond ook strak inkaderen.' Hij geeft de workshops niet alleen omdat de Volkskrant *dat heeft gevraagd. Hij haalt er zelf duidelijk veel voldoening uit. 'Ik denk nooit zo over mijn strips na. In die zin heb ik er veel van geleerd. Mensen komen met leuke oplossingen en dat zorgt voor mooie avonden.' Op de vraag of hem nog iets is tegengevallen komt het veelzeggende antwoord: 'De tweede avond was de koffie meteen op!'*

SIGMUND
Peter de Wit
SIGMUND MAKEN
IK WIST NIET DAT I HET ZO SIMPEL WAS!
Deze strip is gemaakt tijdens de eerste Sigmund Masterclass van 8 juni 2000
Met dank aan: M. Peters, K. Langestraat, J. vermey, W. Verstoege, D. Zwaan, M. Brok, J. van der Vlies, G.J. Bos, M. Lin, C. van Willegen, M. Kok, W. Broekhuis, R. Loeber, J. Bots, R. Oost, H. de Werd, R. Borghart, W. Verkaik en J. van den Berg.
Ik moet Microsoft opsplitsen in twee afzonderlijke ondernemingen.
Dat heb ik gelezen, meneer Gates.
KING NERD
Mag ik dan door naar Start? Ontvang ik 10.000 gulden of moet ik direct naar de gevangenis?
Dokter?
(zucht) Een duidelijk geval van monopolie-positie.
Windows opnieuw opstarten

SIGMUND
Peter de Wit
SIGMUND MAKEN
IK WIST NIET DAT I HET ZO SIMPEL WAS!
Deze strip is gemaakt tijdens de eerste Sigmund Masterclass van 15 juni 2000
met dank aan: F. Tempelman, M. Knijn, P. van Gemeren, M. Elsendoorn, A. van Rassel, H Timmerman, J. van Geest, V. van Rooij, M. van den Hoed, A. Mulder, A. Vreekamp, M. Werkhoven, P. Weenink, H. de Vaan, J. van de Loo, A. van Duin, J. van Etten, N. Verhaven, F. van Tussenbroek, M. Dolk, B. Brasdorp, P. Kok, R. Derks en J.M. van Tol.
Binnenkort moet de helft van de ruimte op een pakje sigaretten besteed worden aan waarschuwingen over de gevaren van roken.
Vreselijk die betuttelinq!
Therapie brengt de gezondheid ernstige schade toe, het kan depressies en angststoornissen veroorzaken en leiden tot zelfmoord.
Koninklijk Besluit 4.10.1994, Stb 720

Boven, Hoe vertel je een grap? Hoe doseer je je informatie? Hoe werk je naar het slotplaatje toe? Daarvoor is er de invuloefening.

***Links,* In de *Volkskrant* van 4 en 5 juli 2000 stonden *Sigmund*-strips die tijdens de masterclasses van 8 en 15 juni 2000 gemaakt waren.**

In september volgt nog één Sigmund masterclass. Meer info: *www.volkskrant.nl/workshops*

Willems bijdrage aan de expo *Papieren drama's*.

Cynicus Willem wint Stripschapprijs 2000

De Stripschapprijs 2000 is toegekend aan politiek tekenaar **Willem**. Deze in Parijs woonachtige cartoonist groeide in de afgelopen drie decennia uit tot één van Frankrijks meest toonaangevende cartoonisten, maar is er in de afgelopen twee jaar weer helemaal in geslaagd om ook Nederland aan zijn venijnige humor te onderwerpen. Wekelijks staat zijn werk tegenwoordig in *Vrij Nederland* en *HP/De Tijd*. Met deze terugkeer in Nederland heeft Willem eens te meer de aandacht op zichzelf gevestigd als belangrijk voorbeeld voor veel latere tekenaars, zowel hier als over de grenzen. De Stripschapprijs wordt, net als de verschillende jaarprijzen, uitgereikt tijdens de Stripdagen Den Bosch op 23 en 24 september.

Willem, voluit **Bernard Willem Holtrop** (Ermelo, 1941), maakte in Nederland al spoedig naam als een cynisch cartoonist die geen blad voor de mond neemt. Genadeloos rekende hij af met onder meer het politieke ingrijpen van het Nederlandse leger in Indonesië en de Lockheed-affaire van **prins Bernhard**. Albums als *Storm over Batavia* (over de Japanse inval in Indonesië) en *Lust & strijd* (vol keiharde grappen over de Tweede Wereldoorlog) zorgden voor stormachtige protesten. Na de roerige provo-tijd vestigde Willem zich in 1968 in Parijs, waar hij aansluiting vond met de anarcho-humoristen van het blad *Hara-Kiri*. Later zou hij tekenen voor tijdschriften als *Charlie*, *Métal Hurlant* en *Psikopat*. Tot grote hoogte steeg hij met zijn voornamelijk politiek getinte spotprenten in het linkse dagblad *Libération*. Naast zijn politieke werk maakt Willem ook thematische collages van nagetekende krantenfoto's (verschenen in de boeken *30/40* en *Euromania*) en reisverslagen (*Quais Baltiques*, *De laatste nacht*). Altijd weer toont de tekenaar zich een cynische observator van de hedendaagse samenleving, waarin de tragiek de welvaart genadeloos ontmaskert. Aangezien veel van zijn werk nog niet in het Nederlands is vertaald, hoopt de commissie van de Stripschapprijs 'dat de toekenning van de prijs zal bijdragen aan een verdere ontsluiting van Willems belangwekkende oeuvre voor het Nederlandse taalgebied.'

Tegelijkertijd met de bekendmaking van de winnaar van de Stripschapprijs zijn ook de nominaties openbaar gemaakt voor de beste Nederlandstalige en vertaalde stripalbums van het afgelopen jaar. In de categorie Oorspronkelijk Nederlands zijn genomineerd: *De fijnproever* (**Guido van Driel**, Oog & Blik), *Schlager* (**Hanco Kolk**, Harmonie) en de twee *Tomoyo*-albums *Hong Kong love story* en *Ikayaki* (**Mark Hendriks**, Oog & Blik). In de categorie Oorspronkelijk Buitenlands zijn genomineerd: *De bloedbruiloft* (**Hermann** en **Jean van Hamme**, Dupuis), *Tot ziens, Deleuze!* (**Martin tom Dieck** en **Jens Balzer**, Stichting Zet.El), *De snelheidsbegrenzer* (**Christophe Blain**, Dupuis), *De avonturen van Hergé* (**Stanislas**, **Bocquet** en **Fromental**, Oog & Blik) en *Kapitein Scharlaken* (**Emmanuel Guibert** en **David B.**, Dupuis). Al met al zijn het mooie maar geen verrassende keuzes van deze cultureel correcte jury.

De P. Hans Frankfurtherprijs (voor bijzondere verdiensten) gaat dit jaar naar het Stripdocumentatiecentrum Rotterdam, in de persoon van initiatiefnemer **Karin van Wylick**. Dit centrum heeft recentelijk de eigen werkzaamheden uitgebreid met zoekfaciliteiten via het internet. De toekenningscommissie waardeert de wezenlijke bijdrage die het documentatiecentrum in heel Nederland levert aan de informatievoorziening over strips. Zonder hoog van de toren te blazen maakt dit instituut haar woorden waar, aldus de commissie, en deelt daarmee een steek onder water uit naar de nog steeds niet verwezenlijkte plannen van Groningen (stripmuseum) en Haarlem (documentatiecentrum). Een politieke stellingname dus, en dat is opmerkelijk omdat dezelfde commissie - zij het in een andere jurysamenstelling - dezelfde prijs in 1996 aan het bestuur van het Nederlands Stripmuseum gaf. Twee jaar later kreeg **Joost Swarte** de Stripschapprijs, onder meer vanwege zijn activiteiten voor de Stichting Beeldverhaal Nederland, organisator van de Stripdagen Haarlem èn oprichter van het Nederlands Centrum van het Beeldverhaal. Weer twee jaar later blijken deze verdiensten dus afgedaan in de ogen van de huidige jury. Dat is wel heel snel. Een waardig alternatief had kunnen zijn om de P. Hans Frankfurtherprijs aan de organisatoren van het bijzondere stripproject *Comix 2000* toe te kennen, een manhaftige poging om de wereld kennis te laten maken met alternatieve strips. Hieraan hebben ook verscheidene Nederlandse tekenaars meegewerkt.

RS

Strips en toneel

Tot en met 17 september is er in Vlaams Cultureel Centrum De Brakke Grond in Amsterdam de tentoonstelling *Papieren drama's* te zien. In het kader van het Theaterfestival 2000 toont de expositie de relatie tussen strips en toneel in al haar verschijningsvormen. *Papieren drama's* begint met een tiental sleutelscènes uit **Shakespeare**'s *Hamlet*, gemaakt door verschillende striptekenaars. De kern van de expositie vormen acht verstrippingen van eigentijdse toneelstukken door striptekenaars die in opdracht van het theaterfestival zijn gemaakt. Zo verstripte **Hanco Kolk** toneelstukken van **Alex van Warmerdam**, deed **Johan de Moor** *De Rhinoceros* van **Ionesco**, tekende **Ina van Zijl** *Vrijdag* van **Hugo Claus** en bewerkte **Berend Vonk** *Moeder Courage en haar kinderen* van **Brecht**. De andere vier stripbewerkingen zijn van toneelstukken van **Joe Orton** (door **Willem**), **Gerardjan Rijnders** (door **Bart Schoofs**) en **Bernard-Marie Koltès** (door **Olivier Marboeuf** en **Yvan Alagbé**).

Naast de acht nieuwe verstrippingen gaat de tentoonstelling verder in op wat er tot nu toe in stripboeken en binnen het theater bestaat over deze relatie. Dit gebeurt aan de hand van voorbeelden van onder andere *Illustrated Classics*, **Ralph König**, **Peter van Straaten**, *De blauwbloezen*, **Rieks Swarte** en **Joost Swarte**. Bij de tentoonstelling verschijnt een catalogus à *f*24,95 (±Bfr. 499) met een inleiding van **Volkskrant**-journalist **Joost Pollmann**.

Hanco Kolk liet zich inspireren door Alex van Warmerdam.

De Brakke Grond, Nes 45, Amsterdam. Openingtijden: dinsdag tot en met zaterdag van 10-18 uur, zondag van 13-17 uur. Op 1, 5, 12, 13, 15 en 16 september ook van 18-20.30 uur.

Toegang: gratis!

Meer info: Het Theaterfestival, Herengracht 174, 1016 BR Amsterdam, telefoon (+31)(0)20-4226464, of via *www.theaterfestival.org*

RS

Striplexicon op het internet

Met de presentatie van twee speciale muismatten van de tekenaar **Peter Pontiac** is de digitale stripencyclopedie *www.lambiek.net* officieel van start gegaan. Op de site kunnen bezoekers informatie vinden over tekenaars, of op zoek gaan naar geschikte illustratoren. Door middel van het sturen van e-mailbericht naar de lambiek.net-webmaster kunnen ze proberen om in contact te komen met stripauteurs. De 'comiclope-

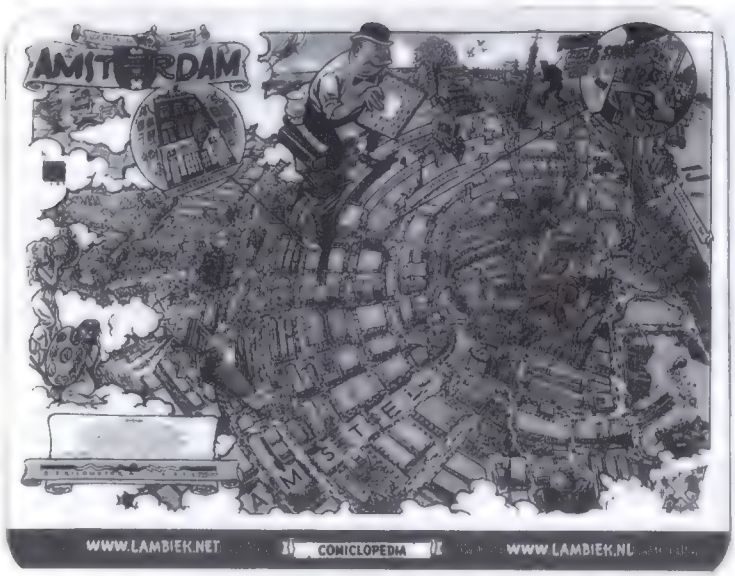

dia' *www.lambiek.net* is een initiatief van **Kees Kousemaker**, eigenaar van stripantiquariaat Lambiek in Amsterdam en één van de samenstellers van het standaardwerk *Wordt Vervolgd. Stripleksikon der Lage Landen* (1979). Met *www.lambiek.net* wil Kousemaker tegemoet komen aan de jarenlange roep om een geactualiseerde versie van *Wordt Vervolgd*, maar dan ook gericht op tekenaars buiten Nederland en België. Volgens het persbericht ligt in de eenentwintigste eeuw een website meer voor de hand dan een nieuw boek. Kousemaker hoopt dat bezoekers de informatie op de website aanvullen en uitbreiden met gegevens over tekenaars die er nog niet op staan. Verder wil hij door verwijzingen naar ander stripsites op te nemen *lambiek.net* ontwikkelen tot een stripportaal op het internet en mensen te enthousiasmeren om zelf websites te beginnen over een hun dierbare stripreeks.

RS

Stripdagen Haarlem

Na de moeizame voorbereidingen met als dieptepunt het ontslag van directeur **Huib van Opstal** kan de organisatie toch terugkijken op redelijk geslaagde Stripdagen Haarlem 2000. De verplaatsing van de kern van de Stripdagen - de beurs, uitgevers en signerende tekenaars - van hartje stad naar de Houtmarkt (in en om het cultureel centrum in aanbouw De Fietsznfabriek) pakte qua gezelligheid goed uit. Het grote nadeel was dat de uitstraling tegenviel. Bij de vorige edities kreeg men de indruk dat heel Haarlem in het teken stond van het stripverhaal, waardoor ook niet-stripliefhebbers de Stripdagen bezochten. Nu beperkte het festival zich weer tot de stripliefhebber die de weg ernaar toe toch wel weet te vinden. Hierdoor en door de stroeve voorbereiding viel met het officiële aantal van 35.000 lager uit dan voorheen. Hopelijk is deze neergaande lijn geen beletsel voor de Mondriaan Stichting om bij de volgende editie weer een broodnodige subsidie van 45.000 gulden te geven. Een positieve invloed op het publieksbereik is namelijk een belangrijke eis voor de toekenning ervan.

Bovendien vielen vooral de kleine exposities enigszins tegen, met name door het hoge gehalte aan verkooptentoonstellingen. Wel verrassend was de expositie van **Peter de Wit** die bij een aantal *Sigmund*-strips bijpassende foto's uit het Spaarnestad Fotoarchief had gekozen. Verder was het vlak voor het begin afblazen van het optreden van *Robert Crumb & Les Primitifs du Futur* een regelrechte afgang.

Opvallend was overigens de afwezigheid van een festivalprijs. De Stripdagen Haarlem reikte bij vorige edities prijzen uit waaraan - in tegenstelling tot de Stripschapprijs - een geldbedrag was verbonden. Kennelijk is er geen sponsor (eerder waren dat het busbedrijf NZH en VSB Bank) te vinden die zoiets structureel wil ondersteunen. Het enige wat er op de Stripdagen Haarlem 2000 te winnen viel, was de Pokémon-tekenwedstrijd (of 'rekenwedstrijd', zoals op de poster leek te staan) op de Grote Markt. De wedstrijd was in handen van het handige trio Jansen, Janssen en Jansssen. Jurylid **Wasco** vond het zó moeilijk een uiteindelijke beslissing te nemen dat hij alle deelnemers tot winnaar uitriep ('Jij hebt gewonnen... en jij, jij, jij en jij en jij, jij, jij, jij én jij, jij, jij en jij ook.').

RS

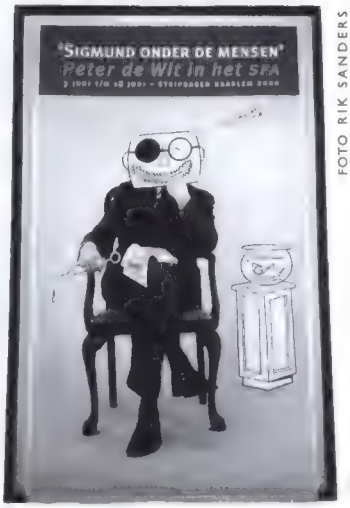

FOTO RIK SANDERS

FOTO HANS BOTTELIER

Jurylid Wasco en alle prijswinnaars van de Pokémon-tekenwedstrijd.

24 BEELDJES PER SECONDE

• De animatiestudio van Fox heeft na een enthousiaste start, zo'n vijf jaar geleden, zijn deuren gesloten. Na het redelijke *Anastasia* en een videovervolg *Bartok the magnificent*, werkte de studio aan het sciencefiction-epos *Titan A.E.*. De film, met een budget van $80 miljoen, bracht slechts een derde op aan de kassa.

• Fox blijft wel actief op animatiegebied, zij het uitsluitend op het terrein van computeranimatie. **Henry Selick**, regisseur van *The nightmare before christmas* en *James and the giant peach*, is aangetrokken als regisseur voor *Monkeybone*, een combinatie van *live action*- en *stopmotion*-animatie.

• Fox-regisseurs **Don Bluth** en **Gary Goldman** kunnen dus op zoek naar ander werk. Op het internet gaat het gerucht dat het door hen gemaakte klassieke videospelletje *Dragon's lair* uit de jaren tachtig opnieuw verfilmd zal worden. Verder heeft Bluth aangekondigd een tijdschrift te beginnen, getiteld *Toon talk*, te koop via Bluths eigen website *www.donbluth.com*

• *Chicken run*, de eerste lange animatiefilm uit de Engelse Aardman-studio's was een succes in de Amerikaanse bioscopen. De droom van co-regisseur en *Wallace & Gromit*-schepper **Nick Park** komt dichterbij: in een tv-documentaire op de BBC meldt hij een lange bioscoopfilm met het befaamde duo te willen maken.

• In Nederland is na de zomer een studie Animatiefilms te volgen aan de Bredase academie St. Joost. De opleiding werkt samen met het Nederlands Instituut voor Animatiefilm in Tilburg en enkele bestaande opleidingen in Engeland, Duitsland en België. Animatietoepassingen voor nieuwe media als het internet, cd-rom en computergames krijgen speciale aandacht.

• Er zijn plannen om de Disneyfilm *Fantasia 2000* opnieuw in première te laten gaan in de IMAX-theaters. De film draaide begin dit jaar al wereldwijd in de grootbeeld-bioscopen en beleefde daarna een tweede release in de gewone bioscoop.

• *Toy story 2* verschijnt in oktober op DVD in Amerika, samen met de originele *Toy story*. Er verschijnt tevens een speciale 'Toy Box', bestaande uit drie DVD-schijfjes met een kijkje achter de schermen, demo's van liedjes, interviews enzovoorts.

• De Amerikaanse DVD-release van de lange tekenfilms *Saludos amigos*, *Make mine music* en *Fun and fancy free* heeft opschudding veroorzaakt. Disney zette flink de schaar in de originele films: credits zijn veranderd, scènes verwijderd en zelfs een hele episode. In *Make mine music* is *The Martins & The Coys* voortaan niet meer te zien.

• In mei overleed **Arthur Davis** op 94-jarige leeftijd. Davis begon zijn loopbaan bij de Fleischer-studio's in de jaren '20 en werkte vanaf begin jaren veertig in de legendarische Warner Brothers-studio's. Hij regisseerde meer dan twintig cartoons, waaronder van Bugs, Daffy en Porky. Later werkte hij samen met **Friz Freleng** aan onder andere de *Pink Panther*-tekenfilms en als *story supervisor* van *The Flintstones*.

• Industrial Light and Magic (ILM) van **George Lucas** gaat animatiefilms maken. Daarmee breidt ILM zijn activiteiten uit. Het bedrijf staat bekend om zijn computertechnieken voor animatiefilms.

PvC/RS

Stripcentrum in het nauw

Na het echec rond het stripmuseum Groningen dreigen nu ook de plannen rond de oprichting van het Nederlands Centrum van het Beeldverhaal in Haarlem in gevaar te komen. Beoogd directeur **Huib van Opstal** is naar huis gestuurd, de aangekondigde opening tijdens de de afgelopen Stripdagen Haarlem ging niet door, de aanleg van de riolering in het toekomstige pand liep spaak, er blijkt een begrotingstekost van drie ton en de Raad voor Cultuur keurde een subsidieaanvraag voor 1,5 miljoen gulden af. Desondanks blijft **Wim van Luyken** optimistisch. Hij is de nieuwe voorzitter van de Stichting Beeldverhaal Nederland (SBN) die het centrum wil opzetten. 'Het bestuur heeft aan de betrokken wethouder in Haarlem laten weten dat het centrum er tussen 1 januari en 1 maart volgend jaar komt. Lukt dat niet, dan is het van de baan. Het houdt een keer op.'

De SBN diende een subsidieaanvraag voor 1,5 miljoen gulden in in het kader van de Cultuurnota 2001-2004. De Raad van Cultuur adviseerde staatssecretaris **Rick van de Ploeg** van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen om het verzoek af te wijzen. In de toelichting leverde de Raad, bijgestaan door de commissie Beeldende Kunst en Vormgeving, forse kritiek op het beleidsplan van SBN. De kern ervan luidt dat de stichting niet duidelijk heeft kunnen maken welke functie het Nederlands Centrum van het Beeldverhaal zou moeten vervullen. Volgens het beleidsplan moet het centrum uitgroeien tot een expositie-, kennis- en activiteitencentrum waar inzicht wordt verschaft in vroegere, hedendaagse en toekomstige beeldverhalen, waaronder de nieuwste media. De Raad vindt dit echter een veel te ruime omschrijving en denkt dat het maatschappelijk bereik van de instelling beperkt zal zijn. Het adviesorgaan bestempelt het beleidsplan als te weinig overtuigend en op onderdelen te weinig uitgewerkt om voor een forse subsidie in aanmerking te komen.

Van Luyken betreurt de uitslag, maar zegt dat er van paniek geen sprake is. 'In de opzet voor het centrum is namelijk geen rekening gehouden met deze subsidie. Dus, er valt geen bodem uit ons plan. Wel is het natuurlijk zo dat zo'n subsidie de verwezenlijking van onze plannen enorm zou hebben vergemakkelijkt.'

De harde toon die de Raad aanslaat, vindt de opvolger van **André Testa** niet terecht. Maar hij denkt dat dit vooral een kwestie van formuleren is, nodig om het negatieve eindoordeel te beargumenteren. Wel heeft Van Luyken het gevoel dat een zeker **dédain** ten aanzien van het stripverhaal heeft meegespeeld in de eindafweging. De kritiek dat de plannen te vaag zouden zijn en het centrum een te klein publiek zou bedienen, wijst hij van de hand. 'We kunnen het centrum pas goed vorm geven als het daadwerkelijk operationeel is. Bovendien vind ik dat een discussie over het maatschappelijk bereik niet doorslaggevend mag zijn voor het toekennen van kunstsubsidies. Daarbij heeft de jongste editie van de Stripdagen Haarlem opnieuw aangetoond dat er voldoende belangstelling bestaat voor strips.'

Over het begrotingstekort van drie ton maakt de SBN-voorzitter zich geen zorgen. 'Garanderen kan ik het niet, maar daar moeten we externe financiers voor kunnen vinden. Er ligt immers al een behoorlijk fundament.' Behalve communicatie-adviseur Van Luyken is als extra bestuurslid van SBN **Jaap Jong** aangetreden. Hij is directeur van de Vereniging van Nederlandse Theatergezelschappen en voorzitter van de werkgeversorganisatie Federatie Cultuur.

RS

FOTO RIK SANDERS

Het eeuwig hangende aannemersbord aan het pand in Groot Heiligland.

Persoonlijk stripboek van Gopher

De retroflits is het eerste deel van het epos *Kwab en de wereld van Watals*, geschreven en geïllustreerd door de Haarlemse auteur **Stefan de Groot**. Kwab, een filmster uit de jaren '20, komt in de retroflits terecht en ziet zijn leven als een film aan hem voorbij trekken. Het boekje is fraai vormgegeven en een geslaagde combinatie van strip en animatie-elementen, uitgegeven door Gopher Publishers in Groningen. Bestellingen kunnen onder andere via het internet worden geplaatst. Omdat de uitgever werkt volgens het principe van *printing-on-demand*, is het mogelijk om ieder gedrukt exemplaar van een

persoonlijke boodschap te voorzien. Het boekje kost *f*12,50 (±Bfr.250) exclusief verzendkosten.

Meer info: Gopher Publishers, Postbus 70029, 9704 AA Groningen, telefoon (+31)(0)50-3144301, fax (+31)(0)50-3185240, of via het internet: *www.gopher.nl*

PvC

Metro passeert Stripper

Een conflict tussen de gratis treinkrant *Metro* en vijf tekenaars van *De Stripper* is tijdig bijgelegd. Kort voor de Stripdagen Haarlem werd twee dagen achtereen de wisselstrip van het vijftal vervangen door een advertentie in stripvorm. Het tekenaarscollectief was hier niet in gekend en klopte aan bij de *Metro*-redactie. **Alex Turk** (wiens vrijdagstrip *Mevrouw de Heks* was komen te vervallen) reageerde zich een week later af met een anti-*Metro*-strook, die ook prompt werd geweerd. Alle reden dus voor een fikse rel, maar in korte tijd werd de ruzie bijgelegd. 'We hebben inmiddels een brief met excuses gehad van *Metro*-hoofdredacteur **Jelle Leenes**', laat Turk weten namens het *Strip-*

PRIJSVRAAG

Uitgeverij Malmberg geeft het Engelstalige tijdschrift *Hello You!* uit, bestemd voor 12- tot 14-jarige scholieren in het basis- en voortgezet onderwijs.

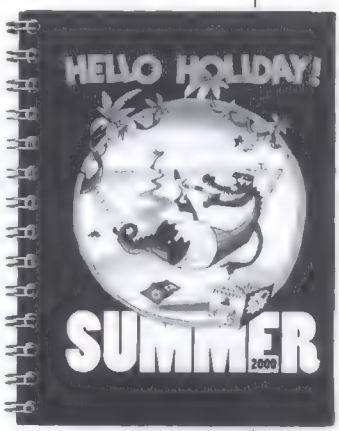

Ter gelegenheid van de zomervakantie is een special gemaakt: *Hello Holiday! Summer 2000*. Het lijkt een ringbandagenda, maar het is meer een superdik tijdschrift met veel strips: *DirkJan* (**Mark Retera**), *Swamp Thing* (**Floris Oudshoorn**), *Fat Kid* (**Martijn Snoodijk**), *Captain Tom & his Mom* (**Mars**), *Spekkie Pig* (**Marc van der Holst**), *The Time Travel Agency* (**Frits Jonker/ Pieter M. Dorreboom**)... strips van Hollandse bodem in een Engels jasje.

Het boekje kost *f*16,95 (±Bfr.339) en is alleen te koop via de Klantenservice van Malmberg: Antwoordnummer 11015, 5200 VC 's-Hertogenbosch. Hou er wel rekening mee dat er ook een bijdrage in de verzendkosten wordt gevraagd.

Stripschrift geeft - in samenwerking met Uitgeverij Malmberg - 10 van deze hebbeboekjes weg aan inzenders van het goede antwoord op de vraag:

DirkJan trad voorheen op in Hello You! ***onder zijn Engelse naam, maar die is inmiddels weer omgedoopt tot gewoon DirkJan.***

Hoe luidde zijn Engelse naam?
a. Derek John
b. Edward
c. Mr. Stupid

Bij meer dan 10 goede inzendingen zal worden geloot.
Stuur het antwoord vóór 18 september 2000 aan:
Hello Stripschrift 2000
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam,
of via e-mail aan helloyou@stripschrift.nl
De 10 winnaars maken we bekend in nummer 331.
Maximaal één inzending per adres; medewerkenden van Stripschrift en hun familie zijn uitgesloten van deelname; en discussiëren over de uitslag doen we liever niet.

GERDA! WE WORDEN RIJK!
IK HEB ENKELE GOED BETALENDE SPONSORS GEVONDEN VOOR ONZE STRIP!
LEES DE STRIPPER
DAT KUNT U NIET MAKEN, TANTE! U GAAT DE LEZERS VAN DEZE GOED GELEZEN STRIP TOCH NIET OPZADELEN MET RECLAME?
„HOE KOMT U EIGENLIJK AAN DIE COMMERCIËLE IDEEËN?!
NOU, IK WAS GISTEREN BIJ DE DIRECTIE VAN METRO...
HEVROUW DE HEKS ALEX TURK

per-collectief. 'Het bleek allemaal één groot misverstand. De hoofdredacteur was in die tijd op vakantie Er bestond interesse bij enkele adverteerders om op de plaats van de strips te adverteren, maar dan zou de strip *Scribbly* komen te vervallen. Behalve Leenes waren ook wij en *Scribbly*-tekenaar **Jean-Paul Arends** hiervan op de hoogte. Dat onze strip geschrapt werd, was dus niet de bedoeling. De hoofdredacteur heeft inmiddels maatregelen genomen om deze fouten in het vervolg te voorkomen. Ook wil de hoofdredacteur geen advertenties meer die op strips lijken. Voor ons is de relatie met *Metro* nu weer goed. Het voorval is uitgepraat. *Metro* is tot nu toe een perfecte opdrachtgever gebleken die ons veel vrijheid geeft en die het aandurft om jong Nederlands striptalent een kans te geven.'

Behalve Turk bestaat het *Stripper*-collectief achter de wisselstrip ook uit **Michiel van de Vijver**, **Jan Dirk Barreveld**, **Rob Derks** en **René Leisink**.

JM

Expo Piet Wijn

In Teylers Museum loopt nog tot en met 3 september de tentoonstelling *Piet Wijn, magiër en striptekenaar*. De inmiddels door een slechte gezondheid gestopte Wijn (1929) behoort tot de meesters van het Nederlandse beeldverhaal. Hij was lange tijd de rechterhand van **Marten Toonder**, maar is tevens de schepper van series als *Aram van de Eilanden*, *Puk en Poppedijn* en *Gloria van Goes*. Het bekendst is Wijn van de strip *Douwe Dabbert* die hij samen met *Donald Duck*-hoofdredacteur **Thom Roep** maakte. De expositie in Teylers Museum geeft - hoewel compact - een mooi overzicht van 's mans carrière en zijn grote tekentalenten.

Teylers Museum, Spaarne 16, Haarlem. Open van dinsdag tot en met zaterdag van 10-17 uur; zon- en feestdagen van 12-17 uur.

RS

Expo A.M. de Jong

Het Theo Thijssen Museum organiseert tot 1 oktober een tentoonstelling over het werk van de schrijver **A.M. de Jong**. Hij en **Theo Thijssen** waren de literaire boegbeelden van de vooroorlogse sociaal-democratische beweging. De Jong is vooral bekend geworden door de romancyclus over Merijntje Gijzen en als geestelijk vader van *Bulletje en Bonestaak*. Deze strip, getekend door **George van Raemdonck**, verscheen van 1922 tot 1937 in *Het Volk*. De Jong werd op 18 oktober 1943 door twee SS'ers doodgeschoten in de deuropening van zijn huis uit wraak voor een verzetsaanslag.

Het Theo Thijssen-bulletin meldt verder dat het Markiezenhof in Bergen op Zoom in 2001 een expositie houdt over Van Raemdonck, De Jong en zijn tweede vrouw, zangeres **Wies de Jong-Defresne**.

Theo Thijssen Museum, Eerste Leliedwarsstraat 16, 1015 TA Amsterdam. Openingstijden: donderdag tot en met zondag van 12-17 uur. Toegang: *f*2,50 (±Bfr.50). Info: (+31)(0)20-4207119.

RS

Overzichtstentoonstelling Jan Kruis

Tot en met 17 september 2000 is in Slot Zeist werk te zien van **Jan Kruis**: reclamewerk, illustraties, portretten, vrij werk en natuurlijk strips. Naast het bekende werk voor *Jan, Jans en de kinderen* zijn er ook voorbeelden te zien van 24 *Gregor*-strips (uit het weekblad *Kuifje*), *Tommie*, *Baldino en de bok Bastiaan* en het nooit gepubliceerde *Student Tijloos* in opdracht van **Marten Toonder**. Slot Zeist heeft twee zogenaamde 'primeurs' in petto: Kruis schildert op zes enorme panelen Jan-Jansvoorstellingen en tevens wordt Kruis' schilderij *Avondstemming* geëxposeerd.

Jan Kruis geeft op de maandagen 21 augustus en 1 september van 14-16 uur zelf een rondleiding. Signeren doet hij op de woensdagen 16 augustus en 6 september (ook van 14-16 uur). Slot Zeist organiseert arrangementen, bestaande uit de rondleiding en koffie en gebak: maximaal 50 personen, prijs per persoon *f*19,50 (±Bfr.390). Aanmeldingen via telefoon (+31)(0)30-6921704. Slot Zeist is geopend van dinsdag tot en met vrijdag van 11-17 uur en op zaterdag en zondag van 13-17 uur. De normale entreeprijs is *f*9,50 (±Bfr.190) voor volwassenen, *f*7,50 (±Bfr.150) voor CJP/MJK-houders en *f*5 (±Bfr.100) voor jeugd tot en met 14 jaar.

PvC

Heruitgave Rip Kirby

De heruitgave van **Rip Kirby** door uitgeverij Boumaar is bijna uitverkocht. Deze krantenstrip genoot in de jaren veertig en vijftig grote populariteit. In Nederland kon je de avonturen van de sympathieke privé-detective dagelijks lezen in *Het Vrije Volk*. De Amerikaanse tekenaar **Alex Raymond** schreef en tekende de verhalen van *Rip Kirby* van 1946 tot aan zijn dood in 1956. Daarna werd de serie overgenomen door **John Prentice**. Uitgeverij Bou-maar heeft de verhalen van die eerste tien jaar heruitgegeven in acht luxe albums.

Volgens **Ron Streppel** van uitgeverij Boumaar is Rip Kirby heel duidelijk het alter-ego van Alex Raymond. Net als zijn stripheld hield Alex Raymond van roken, mooie vrouwen en snelle auto's. Een pikant detail wat dit betreft, is dat Alex Raymond om het leven kwam bij een auto-ongeluk. Kennelijk was hij niet zo'n uitmuntende chauffeur als zijn eigen schepping Rip Kirby. De stripheld wint immers in één van zijn avon-

Flitsen

De plannen om een Dick Bruna**-museum in Utrecht op te richten, zijn van de baan. Daarentegen geeft het Utrechtse college van B&W het Centraal Museum een miljoen gulden om de collectie Dick Bruna te inventariseren en presenteren. Op 7 oktober volgt dan een grote overzichtstentoonstelling. De collectie van is van Bruna zelf en de Mercis BV. ★ Studio Bajo heeft de website** *www.bajo.nl* **geopend met informatie over de studio, de karikaturist** Bart van der Kraan **en kunstenares** Joop Reichenfeld**. ★ Theatergroep Ithaka heeft zich laten inspireren door** *Kuifje*. **Het heeft voor het basisonderwijs een voorstelling gemaakt die** *Tin Tin Tua* **heet. Dat is een combinatie van de Franse naam van Kuifje en Tua, de partnerorganisatie van Novib in Burkina Faso. De opvoering gaat over een ontdekkingsreis in de wereld van het kind in dat land. Ook is er aandacht voor het alfabetiseringsprogramma. ★** *De Familie Doorzon* **verschijnt in de zomermaanden in** *Het Parool*. **Tekenaar** Gerrit de Jager **publiceert elke dag een pagina van zijn nieuwe stripboek** *Doorzon is binnen*. **★ Racecoureur Alain Chevallier is niet geslaagd in wat** Jos Verstappen **wel is gelukt, namelijk terugkomen op het hoogste niveau. Uitgever Strip Art Features heeft de aangekondigde nieuwe albums van deze strip (van** Christian Denayer **en** André-Paul Duchâteau**) om onbekende redenen afgeblazen. De plannen om een tv-serie rond de stripheld te maken, zijn in de koelkast beland. ★ Wetenschapsmuseum New Metropolis is doorgestart onder de naam Nemo. Helaas is de** *Suske en Wiske*-**attractie verdwenen. In de oude opzet van het Amsterdamse technologiemuseum lag Jerommeke op een operatietafel en konden bezoekers een kijkje nemen in zijn buik. Deze medische ontdekkingsreis namen sommigen wat al te letterlijk. Regelmatig verdwenen er onderdelen, waardoor Jerommeke te vaak stuk ging. ★ Over de naam Nemo wordt inmiddels gekissebist. De Amsterdamse wandelvereniging Nemo en de kapper Nemo Hair vinden dat er verwarring ontstaat en willen dat het museum zijn naam wijzigt.** Jules Verne **en** Winsor Mccay **hadden vast fantastische oplossingen verzonnen hoe van deze zeurpieten af te komen. ★ Wanneer u naar de we-**

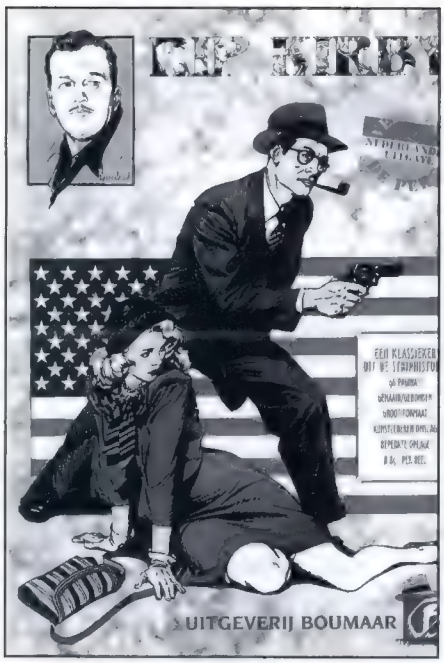

turen een belangrijke autorace in Europa.

Rip Kirby lost met behulp van zijn trouwe butler Desmond de meest ingewikkelde misdaden op. Met zijn pijp, zijn gleufhoed en zijn stoere zwarte bril is Rip Kirby typisch een held uit de veertig en vijftig jaren. Alle vrouwen vallen als een blok voor hem. Hij flirt met ze, maar hij gaat nooit te ver, want hij blijft trouw aan zijn verloofde, de bloedmooie Honey. Hij wint altijd en doet nooit iets verkeerd. Voor de moderne striplezer is Rip Kirby te onaantastbaar. Gelukkig is hij in latere verhalen minder perfect. Hij verliest met golf en hij raakt zelfs een keer gewond. Dit maakt hem menselijker en daardoor voor de lezer sympathieker.

Behalve Rip Kirby tekende Alex Raymond ook *Flash Gordon*, *Secret Agent X-9* en *Jungle Jim*. Uitgeverij Boumaar is van plan om ook deze strips opnieuw uit te geven. Het is echter erg moeilijk om van oude krantenstrips alle stroken van een verhaal terug te vinden. Niet altijd bewaarde de krant de originelen. Soms hebben ze zelfs niet eens een kopie in het archief. In het geval van Rip Kirby moest uitgeverij Boumaar tien jaar zoeken voor ze alle stroken van alle verhalen had gevonden (ondermeer in de archieven van de Koninklijke Bibliotheek, *Het Parool* en diverse Franse bladen).

Boumaar is gespecialiseerd in heruitgaven van oude strips. Deze zijn vooral bedoeld voor liefhebbers. Daarom besloot de uitgever om Rip Kirby in acht luxe banden op de markt te brengen in een beperkte oplage van 800 exemplaren. De boeken zijn prachtig verzorgd en kosten 85 gulden per deel.

RK

Brabant stripspektakelt

Op 26 en 27 augustus vindt voor de 15e maal het Brabants Stripspektakel plaats in het Sportcentrum Valkencourt (Pastoor Heerkensdreef 15) van Valkenswaard.

Naast de ruilbeurs, stripveiling, uitreiking gratis striptas (zij wel!) en aanwezigheid van diverse signerende tekenaars vallen er nog een paar dingen op. Zo krijgt de Belgische tekenaar **Jean-Pol** (tekenaar van *Samson & Gert* en *Sammy*) de Strip-sympathieprijs uitgereikt en verschijnt er een speciale uitgave van het *Suske en Wiske*-verhaal *De kaartendans* (met aandacht voor bridge).

Verder zijn er speciale albums te koop van **René Follet**s *Steven Severijn* (het verhaal *Mata Hari*) en *Sammy*. Bovendien kunnen er flessen champagne met *Franka*-etiket worden bemachtigd.

Entree: *f*4 / Bfr.75. Openingstijden: beide dagen van 10-17 uur. Info: telefoon (+32)(0)1-1661473.

RS

Stripbeurs 'Hart voor Kinderen'

Op 1 oktober 2000 vindt in Zaal Forum, Dorpstraat 44 in Berlaar (Lier-België) de stripbeurs 'Hart voor Kinderen' plaats. De opbrengsten van deze beurs gaan naar een school voor licht verstandelijk gehandicapte kinderen. Onder de signerende tekenaars bevinden zich **Jan Bosschaert**, **Steven Dupré**, **Jean-Pol**, **Di Sano** en **Jeff Broeckx**. Van de laatste tekenaar wordt op de beurs om 17.30 uur tevens het originele ontwerp van het affiche verkocht aan de hoogste bieder. De entree bedraagt *f*3 / Bfr.50.

PvC

Marathonstripboekje Rotterdam loopt mank

Fabel-achtig heet het stripboekje dat hoofdsponsor Fortis op 16 april verstrekte aan de deelnemers van de Marathon Rotterdam. De titel dekt echter in geen geval de lading, want tekenaar **Leo Faes** heeft er weinig van gebakken. Hij laat een gezelschap dierfiguren de marathon lopen, om ze tussentijds gruwelijke woordspelingen in de mond te leggen als 'olifantastisch', 'onzwaangenaam', 'pelikaanbieding', 'aan lager walrus', 'zeehondsmoe', maar ook 'Als ik door het lint ga, ga ik door het lint' en 'Ik loop marathons omdat ik rotter dam'. Mede door het knullige tekenwerk valt dit boekje zwaarder dan de klassieke afstand zelf. Uitgever van *Fabel-achtig* (ISBN 90-5512-107-X) is Van de Berg in Enschede.

JM

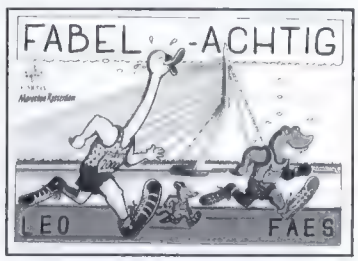

Chris Ware domineert Harvey-uitreiking

Met zes hoofdprijzen is **Chris Ware** dit jaar de grote winnaar geworden tijdens de uitreiking van de Harvey Awards. Deze Amerikaanse strip-Oscars werden op 28 april toegekend tijdens de Pittsburgh Comicon. Ware, die in voorgaande jaren al veelvuldig werd bekroond voor de doorlopende serie *Acme Novelty Library*, won Harveys voor beste album (deel 13 uit de *Acme*-reeks), beste serie, beste omslagtekenaar, beste letteraar en beste inkleurder, maar kreeg ook de Special Award for Excellence in Presentation. Deze laatste prijs suggereert dat de jury in komende jaren meer ruimte gaat bieden aan andere stripmakers.

De enige andere auteur die met meerdere prijzen naar huis ging, was scenarist **Alan Moore**. Hij werd uitgeroepen tot beste scenarist (voor *League of Extraordinary Gentlemen*) en sleepte met tekenaar **Eddie Campbell** de Harvey in de wacht voor Best Graphic Album of Previously Published Work (voor *From Hell*). De Special Award for Humor in Comics ging naar *Groo* van **Sergio Aragonés**. Harveys voor beste tekenaar en beste cartoonist werden toegekend aan respectievelijk **Mike Mignola** (*Hellboy*) en **Jeff Smith** (*Bone*). Als beste nieuwe talent kwam **Craig Thompson** (*Good-bye, Chunky Rice*) uit de bus, terwijl *Weasel* van **Dave Cooper** werd uitgeroepen tot beste nieuwe serie. Europese stripmakers vielen buiten de boot in de categorie Best American Edition of Foreign Material, want daar wonnen de Japanners **Kudo** en **Hiromoto** met het dubieuze *Star Wars: The Manga*. Postuum werd **Charles Schulz** geëerd met een Harvey voor de beste syndicaatstrip, uiteraard voor *Peanuts*.

JM

reldtentoonstelling Expo 2000 in Hannover gaat, moet u zeker een bezoek brengen aan het Paviljoen der Utopieën. Dat is ontworpen door François Schuiten **en** Benoît Peeters**, de makers van de** *Duistere steden*-**cyclus. Het ziet eruit als een enorm beeldverhaal van zesduizend vierkante meter en kostte dertig miljoen gulden. Het toont allerlei voorstellingen en plannen die utopisten hebben bedacht. ★ Schuiten en Peeters hebben overigens het Schaarbeekse Autrique-huis gekocht. Dat is het eerste gebouw van de art nouveau-architect** Victor Horta **in Brussel. Het moet na de restauratie een museum voor spektakel en verbeelding worden. ★ Op Terschelling is een speciale** *Kapitein Rob*-**wandelroute uitgezet, gemarkeerd door blauwe tegels met beeltenissen van de stripheld en zijn hond Skip. ★ Popmuzikanten krijgen soms de drang om kunstzinnig te tekenen.** Herman Brood **werd er opnieuw bekend mee. Nu heeft ook de Duitse zanger** Udo Lindenberg **naar het potlood gegrepen. Zijn vorderingen zijn tot eind augustus te aanschouwen in Schloss Moyland in Bedburg-Hau, in de buurt van het Duitse grensplaatsje Kleef. ★ Voor het eerst sinds de islamitische revolutie van 1979 mogen in Iran de albums van** *Kuifje* **weer officieel worden verkocht en via bibliotheken uitgeleend. ★ De Nederlandse filmpers heeft** *The Flintstones in Viva Rock Vegas* **volledig neergesabeld. Tweedehands-humor was nog één van de mildste uitspraken over dit vervolg op de ook al niet warm ontvangen eerste verfilming van de animatieserie. ★ De medewerkers van de Amerikaanse Disney-pretparken mogen na 43 jaar eindelijk hun snor laten staan. Ten minste, als ze die in hun vakantie laten groeien. Het is nog steeds verboden om met stoppels op het werk te verschijnen. Baarden blijven sowieso uit den boze. ★** Gerrit de Jager **tekent voor** *Margriet* **een nieuwe strip over de ouders van** *Zusje*, **de strip die hij maakt voor** *Trouw*. **★ Treintaxi bestaat tien jaar. Reden voor een feestje. Klanten kunnen tot en met het einde van het jaar bij iedere rit zegels krijgen, waarmee ze onder meer een T-shirt van** Hein de Kort **kunnen sparen. Wie nooit de Treintaxi neemt, kan het T-shirt kopen voor *f*17,50 (±Bfr.350). ★ Het Friese dorpje Makkum heeft zeven metershoge striptekeningen van een striptease in een weiland geplaatst. Hierop is te zien dat een blondine haar schaarse kleding verwisselt voor keurige traditionele Friese klederdracht. Makkum wil met deze actie benadrukken dat het Friese landbouwmuseum in oprichting het best in deze gemeente kan staan, en niet in Leeuwarden of Warten.**

Gummbah werkt!

Wat hebben striptekenaar **Gummbah** en jonge hoogopgeleide yuppen met elkaar te maken? Op het eerste oog weinig, ware het niet dat twee zwaar concurrerende tijdschriften voor deze yuppendoelgroep (te weten *Carp* en *Intermediair Starters*) in juni tegelijkertijd uitpakten met een coverstory over de Tilburgse cartoonist. Hoezo moordende concurrentie? *Carp* plaatste een interview, *Starters* een portret van Gummbah met reacties uit zijn kennissenkring, waaruit hij naar voren komt als een vaag, vies mannetje.

JM

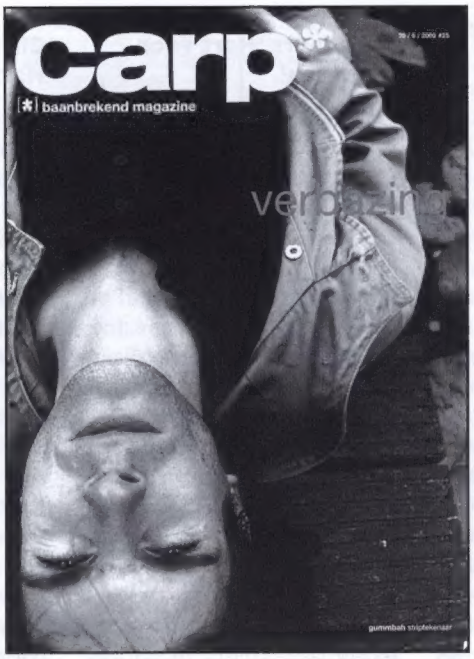

De politieke lading van strips

Politieke strips kenden we al. En dat strips onderwerp waren van hooglopend politiek debat wisten we ook. In de jaren veertig en vijftig voerden de wetenschappers en politici heftige discussies over de verderfelijke invloed van het stripverhaal op de kinderziel. Maar dat er aan de generatie van onze papa's en mama's wat schortte, hebben we natuurlijk meegekregen. Dus lezen wij strips. Toch zijn we er met die ervaring nog niet als het aan **Jan Baetens** - docent aan de universiteiten van Maastricht en Leuven - ligt. Het stripverhaal moeten we volgens hem bezien als een complex vertoog, dat ontleedbaar is in formele aspecten (kleurgebruik, tekst-beeld verhouding en vertelwijze) en daarom de strip interpretaarbaar maakt als een samenstelsel van politieke keuzen. Een strip is namelijk niet politiek vanwege zijn inhoud, maar juist vanwege de gekozen vormen/technieken om het beeldverhaal te vertellen. Baetens hanteert zodoende de gereedschapkist van het (de)constructivisme, een stroming in de filosofie, tekst-, communicatie- en cultuurwetenschap die vanaf de jaren tachtig een duidelijk stempel heeft gedrukt op het denken over de representatie van de werkelijkheid in de manier waarop mensen elkaar boodschappen overbrengen. Hij sleutelt op een voortvarend abstractieniveau aan het zo uiteenlopende werk van **Hergé**, **George Herriman**, **Rocard Castells**, **Philippe Marion**, **M.C. Escher**, **Joost Swarte**, **Hugo Pratt**, **Willy Vandersteen** en de gebroeders **Breccia**. Tenslotte komt hij uit bij het intrigerende, vorm per definitie boven inhoud stellende striplabel Autarcic Comix (Brussel 1992) en het tijdschrift *Frigobox*, dat met een breed spectrum van visuele media informatieoverdracht via tekst overbodig lijkt te willen maken. Kortom, Baetens onderstreept nog eens de intrinsieke kracht van de strip als (*ver*)*beeld-verhaal* en de politiek-geladen keuzen die daaraan (al dan niet expliciet) ten grondslag liggen. Genieten van een film is iets anders dan filmlezen; het lezen van een stripalbum is geen *striplezen*. Maar moeten wij strips nu met andere ogen bezien? Deze vraag raakt aan de kern van het fenomeen stripverhaal. Enerzijds is het, zoals **Henri Filippini** onlangs betoogde (in *Stripschrift 320*), een medium voor een breed publiek, bedoeld om lezers 'te laten dromen en aangenaam te verpozen'. Anderzijds is het een vorm van avant-garde kunst, die een klein publiek als zodanig savoureert. Tussen beide zijns-aspecten van de strip gaapt al honderd jaar een kloof - om maar eens met een *cliff-hanger* te eindigen.

Jan Baetens, *Formes et politique de la bande dessinée* (Peeters: Leuven 1998) 160 bladzijden, geïllustreerd, ISBN 90-429-0709-6, Prijs: Bfr.750 (±*f*750).

HM

Nieuwe uitgaven Delcourt

Ja, ja, in Frankrijk verschijnen heel wat albums die we wellicht nimmer in een Nederlandse vertaling te zien zullen krijgen. Éditions Delcourt bracht afgelopen voorjaar het omstreden **Proust**-stripalbum van *Stéphane Heuet* uit (*Á la recherche du temps perdu*), het eerste deel van *McCay* (**Thierry Smolderen** & **Jean-Philippe Bramanti**) over het leven van **Winsor McCay** en de derde *Donjon* (*La princesse des barbares*) van **Trondheim** in samenwerking met **Jo-**

Winsor McCay door Jean-Philippe Bramanti.

BRIEVEN

SUGGESTIEF

Naar aanleiding van het artikel 'Kuifie in Afrika' in Stripschrift 326 wil ik reageren. Het betreft het bijschrift op pagina 18 dat de opmerking 'die arme negers' in de Afrikaanse vertaling van 'Cokes in voorraad' is 'weggevallen'. Ik heb mijn Nederlandse exemplaar van 'Cokes in voorraad' erbij gepakt en zie: daar staat de uitdrukking 'die arme negers' helemaal niet vermeld. Het suggestieve 'weggevallen' zou wel eens niet kunnen kloppen.

Marc Horsman, Tilburg

U zou wel eens gelijk kunnen hebben. Het redactie-exemplaar van 'Cokes in voorraad' baseert zich op het originele verhaal uit 1958. Uw exemplaar is een herziene druk uit 1986. In de tussentijd is de uitdrukking 'arme negers' kennelijk komen te vervallen. Waarschijnlijk is de Afrikaanse vertaling gebaseerd geweest op een latere, aangepaste vertaling en stond daar de opmerking 'arme negers' niet vermeld.

De redactie

SYMPOSIUM

Onder de titel 'Debat in Groningen over strips' nam u een verslag op van de heer Marnix Bakker waarin hij, onder meer, mijn lezing in het Kunstencentrum Groningen bespreekt (Stripschrift 325).

Het komt me voor dat de heer Bakker zich door zijn fantasie heeft laten meeslepen: Volgens hem zou ik 'albums van voor de oorlog' de revue hebben laten passeren. Voor-de-oorlogse albums? Daar kan ik me geen woord van herinneren en ook in de tekst van m'n dissertatie - die ik hier voor me heb liggen - komen die albums niet voor. Bovendien zou ik volgens hem gezegd hebben: 'De school van Hergé maakt het zich met tekenwerk wel erg gemakkelijk'. Dat is lasterlijke taal die de heer Bakker me daar uit laat slaan. In werkelijkheid zei ik dat Hergé's 'klare lijn' platte, twee-dimensionale effecten geeft waaraan arceringen, lichtval en schaduwen nauwelijks te pas komen zodat de tekeningen nogal statisch zijn.

Commentaar? Kritiek? Een uitgesproken mening? We verwelkomen alle lezers hartelijk in deze rubriek. En uiteraard behoudt de redactie zich het recht voor om de schaar te hanteren, dat spreekt voor zich.

De term 'negende kunst' is afkomstig van Morris en André Franquin - dat hoorde uw correspondent mij in zijn droomwereld beweren. In werkelijkheid tast ik over de oorsprong van de genoemde term geheel in het duister, en geen van beide namen kwam in mijn betoog voor.

Achteraf heeft uw verslaggever zich ineens gerealiseerd dat ik 'de ontwikkeling van de verhaallijn en de compositie van een totale pagina' links had laten liggen. Daar had ik die onderwerpen inderdaad gedeponeerd. Want ik was in Groningen uitgenodigd om een algemene inleiding over het beeldverhaal te geven en niet om het maken van strips te doceren.

Ik sta open voor alle soorten van kritiek. Maar ik vind het jammer als men mij onjuist citeert, want daar komen alleen maar misverstanden uit voort. Het is dan ook ter voorkoming daarvan, dat ik even reageer.

Eiso J.G. Toonder, Brussel, België

ARBORIS FORLAG

De strips van Frank Madsen zijn zeer de moeite waard, maar bij zijn journalistieke kwaliteiten moeten we toch grote vraagtekens zetten (Stripschrift 326, Land in zicht).

Als je voor een Nederlands tijdschrift een overzichtsartikeltje schrijft over de Deen-

TISTJEN DOP
strips en games

Patersstraat 96-B 2300 Turnhout
tel. (+32)(0)14/428829
e-mail: info@tistjendop.be
http://www.tistjendop.be

ann Sfar. Verder verscheen in het jeugdfonds Delcourt Jeunesse nieuw werk van **Irène Colas** en **Frank le Gall** (*Les Barbutins*) en *Monstrueux Noël* (wederom van Trondheim).
Meer info: *www.editions-delcourt.fr*

PvC

Robbedoes anno 1900

De millenniumwisseling lijkt al weer lang geleden. Toch willen we er nog een keer bij stilstaan door te wijzen op het prachtige millenniumnummer van het weekblad *Robbedoes*. Als eerste nummer van 2000 is het blad in stemmig vergeelde stijl uitgevoerd als ware het in 1900 verschenen. Alsof de millenniumbug toch nog heeft toegeslagen. Hoewel wat laat, willen we u de cover van **François Schuiten** niet onthouden.
Het millenniumnummer is nog na te bestellen en kost *f*2,25 / Bfr.45 (zonder porto). Info: telefoon (+32)(0)71-600500.

RS

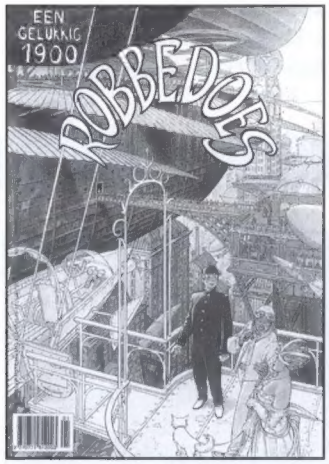

I of II?

Een pijnlijke brief heet het dramatische tweeluik van **Jean-Claude Servais**. In het eerste deel beginnen zich de contouren af te tekenen van een groot drama. Het verhaal gaat over joodse kinderen

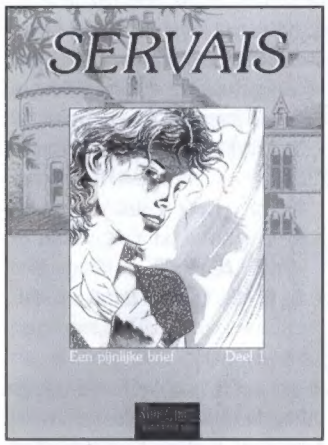

die door Belgische padvinders worden opgevangen tijdens de Duitse bezetting in de Tweede Wereldoorlog. Maar er is verraad in het spel.
Bijzonder pijnlijk is echter de inleiding van uitgeverij Dupuis, waarin staat: 'Dit verhaal is gebaseerd op reële feiten die zich hebben voorgedaan tijdens de Eerste Wereldoorlog in het kasteel van Faing in Jamoigne, een dorpje in het zuiden van België. De namen van de hoofdrolspelers werden gewijzigd.' Hoe krijg je dat als tekstredacteur voor elkaar!
Nog erger wordt het bij het tweede deel van *Een pijnlijke brief*. Daar blijkt die vervelende fout in de inleiding uit het eerste deel niet te zijn gecorrigeerd. Een pijnlijk tweeluik, moeten we helaas constateren.

RS

Pijnlijk zichtbaar plagiaat, technische tekenblunders, lullige letterfouten, bedoeld of onbedoeld... we zijn er dol op. Stuur beschrijvingen, liefst met goede (kleur)kopie, naar AARGH! Postbus 84206, 3009 CE Rotterdam.

Cartoons 1999

Uitgeverij Davidsfonds uit Leuven heeft *Cartoons 1999* uitgebracht, een selectie uit de duizenden cartoons die werden ingezonden voor het Internationaal Cartoonfestival van Knokke-Heist. Het is weer een bonte verzameling van goede en mindere cartoons geworden van tekenaars uit vele delen van de wereld. Er staat één Nederlandse bijdrage in: van **Cesar Jorajuria** (Cejo). Opvallend is het grote aantal Chinese inzendingen. De hoofdprijs van het festival, de Gouden Hoed '99, is echter naar de Albanees **Medi Belortaja** gegaan voor de hierbij afgedrukte cartoon.

Cartoons 1999. Prijs *f*34 / Bfr.1700. ISBN 90-5826-018-6.

RS

Beelddenken

In Nederland is ongeveer 5 procent van de bevolking een beelddenker. Dat zijn mensen die tijdens denkprocessen in beelden denken en niet zozeer in woorden. Het voordeel is dat ze problemen vaak sneller doorzien dan woorddenkers. Het nadeel is dat zij moeite hebben de oplossingen in woorden aan anderen duidelijk te maken. Het boekje *Ben jij een beelddenker?* gaat over deze materie. Het is bedoeld als hulpmiddel om kinderen er achter te laten komen of zij in beelden of in woorden denken. Beelddenkende kinderen vinden leren lezen vaak moeilijk en hebben daarbij extra steun nodig.

De samenstellers hebben gebruik gemaakt van het verhaal *Tom Poes en de Waggelgedachten*, dat in 1964 in *Donald Duck* heeft gestaan. Daarin bedenkt Wammes Waggel met behulp van zijn toverknol beeldende oplossingen. Toonder, die de bedenker had kunnen zijn van het begrip beelddenken, maar het begrip niet

---

se stripmarkt en er dan in slaagt om - bewust of onbewust - niet te vermelden dat er al meer dan zeven jaar een Nederlandse uitgever in Denemarken stripalbums op de markt brengt verstrek je toch, op zijn zachtst gezegd, onvolledige informatie.
Frank Madsen zou toch moeten weten dat Arboris zo'n veertig stripalbums per jaar in de Deense taal uitgeeft (zie bijgevoegde folder) en daarmee qua aantal titels de tweede stripalbumuitgever van Denemarken is (na Carlsen, die tegenwoordig op rond de vijftig nieuwe strips per jaar zit).
Het is interessant voor de lezers van Stripschrift om te vermelden dat Henk Kuijpers ook in het Deens verschijnt. Met enige inspanning (een kijkje in een stripwinkel bij voorbeeld) had hij echter ook te weten kunnen komen dat er nog veel meer Nederlandse en Vlaamse striptekenaars in Denemarken gepubliceerd worden. Om er een paar te noemen: Dick Briel, Lian Ong, Hanco Kolk, Jack Staller, Dick Matena, Ken Broeders...
Bij wie? Ja, u raadt het al.

Mieke Nusselder, Uitgeverij Arboris, Zelhem

Stuurt u eindelijk eens een folder op... kunnen we hem niet lezen!

De redactie

Yendor
STRIPWINKEL
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel: 010 - 433 17 10
Fax: 010 - 411 38 54

STRIP & TIJDSCHRIFTENHANDEL
NOORD
HART VER WAR MEND
GESPECIALISEERD IN US COMICS EN TWEEDEHANDSSTRIPS INKOOP EN VERKOOP
ROTTERDAM

kende, gaf toestemming voor het overnemen van delen uit het verhaal. Hij wilde echter niet dat de oorspronkelijke tekeningen werden gebruikt. **Dick Matena** heeft uiteindelijk de afbeeldingen hertekend.

Ben jij een beelddenker? (Vèrse Hoeven Uitgeverij, ISBN 90-75703-36-8, 24 pagina's, Prijs *f*14,95 / Bfr.299).

RS

Lombard Online

Uitgeverij Lombard lanceerde half juni een geheel herziene website op *www.le-lombard.com* De uitgeverij belooft veel interactieve rubrieken, exclusieve wedstrijden en forums waarin striplezers hun mening kwijt kunnen over strips. Niet onbelangrijk voor dergelijke sites van buitenlandse uitgeverijen:

Lombard garandeert dat de volledige site in het Nederlands geraadpleegd kan worden.

PvC

Strips en hunebedden

Als u in Drenthe bent voor uw vakantie, dan loont het de moeite om eens in Borger rond te kijken. De hunebedden kunt u niet missen: na vijfduizend jaar heeft deze gemeente nog steeds het wereldrecord van 11 hunebedden op haar naam staan.

Tot eind september is in het Nationaal Hunebedden Informatie Centrum Borger tevens een tentoonstelling te zien over de nieuwe stripserie *Arin en het volk van de Hunebedbouwers* van **Roelof Wijtsma** (tekeningen) en **Frans Le Roux** (scenario). Het eerste album - *De gebroken beker* - is verschenen bij uitgeverij Edu'Actief.

Eindelijk is er dan een historische strip voor kinderen die lekker leest, niet probeert geschiedenisles te geven en ook niet gevuld is met slappe fantasy. Alle originelen van dit debuutalbum van tekenaar Wijtsma zijn op de expositie te zien. Ook staat er een grabbelton, gevuld met kopieën van de scenariotekeningen van Le Roux, waarmee de tekenaar aan de slag is gegaan. Kinderen kunnen meedoen aan een prijsvraag waarmee ze met één van die scenariopagina's de definitieve plaat moeten opsporen. Voor leraren/schoolmeesters en andere liefhebbers is *Arin in de klas* te koop: lesmateriaal ontwikkeld om te gebruiken in de klas. De vaste tentoonstelling gaat over de hunebedbouwers en over het onderzoek in de bodem dat nodig is om meer over Arin en zijn tijdgenoten te weten te komen.

De expositie is te bezichtigen van maandag tot en met vrijdag van 10-17 uur. Op weekend- en feestdagen van 13-17 uur.

Info: Nationaal Hunebedden Informatie Centrum Borger, Bronnegerstraat 12, 9531 TG Borger, telefoon (+31)(599) 236374.

MB

STAPELTJE SECUNDAIR

STRIP! 6

In nummer 6 staat de Deense redactie stil bij **Lewis Trondheim** (interview), **Jean van Hamme** (achtergrondverhaal), **Moebius** (diens boek met illustraties over **Jimi Hendrix**), *Agent X9* (door **Alex Raymond**) en landgenoot **Henry Sørensen**, die in zijn nieuwe boek *Graenseland* een realistische tekenstijl à la **Dave McKean** tentoonspreidt.

Info: Mysundegade 9, st., 1668 København V, Denemarken.

ZOZOLALA 111 EN 112

Uiteraard een terugblik op **Charles Schulz** in nummer 111, waarin verder aandacht voor de Deense tekenaar **Ole Comoll Christensen** en de Groninger **Jan-Willem de Vries**, van wie verrassend genoeg een strip werd opgenomen in het standaardwerk *Comix 2000*.

Nummer 112 is voor een groot deel ge-

AANSTORMEND GEWELD

Rhodium Révulsif

WIE? Op 17-jarige leeftijd begint Matthias Lehmann uit La Ferté-sous-Jouarre (Frankrijk) zijn eigen uitgeverijtje. Hij is zelf stripauteur en besluit om wat auteurs aan te schrijven die hij goed vindt, om zo een eigen bloemlezing samen te stellen. De jonge kerel slaagt er nog in ook. Ondertussen is hij in het Nederlandse taalgebied ook min of meer bekend omdat hij al in *Zone 5300* en *Comix 2000* (zie *Stripschrift 325*) heeft gepubliceerd.

WELKE TAAL? Vooral Frans, maar soms ook Engels.

DES..DES LOUPS!!!! A L'AIIIDE!!!
Aha! Ben mon vieux, heureusement que ça te faire 'NI CHAUD NI FROID'!
Non mais! Ils vu ça ppp courer!
PFFF.
Mai franchement, qu'il y ait des loups partout en liberté, ça me fout les foutes!!
M.Lehmann

MATTHIAS LEHMANN

WAT? Matthias brengt twee series bloemlezingen afwisselend uit: *Rancune Comix* en *Sinus Comix*. De drie afleveringen van *Rancune Comix* verschenen in 1995, 1996 en 1999. In 1997, 1998 en 2000 bracht hij een nummer van *Sinus Comix* uit. Elk jaar iets dus, maar de bloemlezingen zelf zijn niet echt regelmatig.

Het verschil tussen de twee reeksen is vooral een andere visie op het concept 'bloemlezing'. In *Rancune Comix* krijgen veel auteurs de plaats om een kort verhaal in zwart/wit of illustraties te plaatsen. De bloemlezing is mooi vormgegeven en krijgt een algemeen thema mee. In de laatste *Rancune Comix* was dat thema 'angst'. De publicatie bestond uit twee aparte A5-boekjes met een kleurencover van Matthias, die je samen in een eveneens door hem ontworpen cassette kon steken.

Sinus Comix is meer gebaseerd op Amerikaanse comics, is dus wat goedkoper uitgevoerd en bevat meer strips van Matthias zelf, die vaak met zijn karakteristieke scraperboard-techniek (wit op zwart) geïllustreerd zijn. Dat belet niet dat er andere auteurs in opduiken, of dat er een thema achter de publicatie steekt. Voor *Sinus Comix* 4, die nog in voorbereiding is, is het thema bij voorbeeld Latijns-Amerika.

WRAPAROUND-COVER RANCUNE COMIX 3B DOOR MATTHIAS LEHMANN

WIE PUBLICEERT HIJ ZOAL? Een heel gevarieerde schare auteurs. In het begin bracht hij nog vrij veel lokale auteurs, maar zijn internationale vriendenkring groeit gestaag. Hij behoort bij voorbeeld tot de internationale **Marcel Ruijters**-clan, wat betekent dat, behalve Marcel zelf, ook **Jakob Klemencic**, **Chris Crielaard**, **Matthias Giesen** en **Bart Schoofs** bijdragen leveren. Maar daarnaast vind je ook de Braziliaan **Fabio Zimbres**, de Fransen **Mattt Konture** (één van de stichters van L'Association, zie *Stripschrift 316*) en **Vincent Vanoli** (*Ego Comme X* - zie *Stripschrift 326* - en L'Association), de Zwitsers **Baladi** en **MS Bastian** en de Nederlanders **Marcel Herms** en **Berend Vonk**. Voor het overgrote deel vrij bekende namen in het alternatieve stripmilieu, geselecteerd door Lehmanns grillige smaak.

In deze rubriek laat de auteur zijn licht afwisselend schijnen op experimentele ontwikkelingen in de marge van het beeldverhaal en op vrij jonge auteurs van wie nog nauwelijks werk in het Nederlands is vertaald.

WAT IS HET LEUKE VAN RHODIUM RÉVULSIF?

Rhodium is en typische *self made* uitgeverij, waarin de doe-het-zelfmentaliteit en het voluntariaat hoogtij vieren. Dat uit zich bij voorbeeld in de kleurenprentjes die als extraatje vooraan in *Rancune Comix 3* geplakt zijn.

wijd aan een eigen uitgave van Stichting Zet.El: *Tot ziens, Deleuze!* Dat betekent: een interview met tekenaar **Martin tom Dieck**, een introductie van de filosoof **Gilles Deleuze** en een artikel over de stripvisie van scenarist **Jens Balzer**. Verder een beschouwing op het werk van **Jean van Hamme** en korte interviews met **Ulf K.** en **Peter Koch**.
Info: Postbus 344, 3720 AH Bilthoven, of via e-mail aan hvsoest@gpd.nl

JM

STRIPS IN EIGEN BEHEER

SCREWFACE!
Onlangs verscheen *Screwface! 3*, maar daar was weinig chocola van te maken. De maker **Richard Mook** stuurde, nadat ik contact met hem had gezocht, als toelichting een dikke envelop op. Daarin zat een lange met blauwe vulpen geschreven brief, plus de twee eerdere nummers uit de serie die ik niet onbesproken wil laten.
Screwface 1 dateert alweer uit 1998 en is inmiddels herdrukt, want de oorspronkelijke oplage bedroeg slechts 5 stuks. Die was toen al gemaakt met de afgeplatte merkstiften van de Hema. Deze kleine '13 x 17 cm'-boekjes met kleurenlaser-omslagen lezen als een **David Cronenberg**-filmpje. De eerste is één doorlopend verhaal waarin de held in een morbide zwart/wit-wereld op vrijwel elke *spread* zo gewelddadig mogelijk doorshift in de dood. Mooi en verrassend vind ik het perspectief en de close-up van binnenuit. Behalve geluiden geen tekst.
Nummer twee is het tragische verhaal van het zoontje van de wrede op seks beluste beer. Deze strip raakt me niet, omdat de Engelse tekstballonnen wel heel erge stereotiepen zijn: *'What do I care! Bend over woman! No..oo...ooh!! OOH. Ouch! My back, I'm getting too old for this.'*
Ik denk dat ook ìk hier te oud voor ben, want ik mis een raamvertelling. Die lijn is nog veel verder zoek in nummer 3, want hier wisselt hij korte verhalen af met een *centrefold* en één-paginastrips met een duiveltje en een engeltje. Dit werd mij overigens pas duidelijk na het gesprek met de maker. Als je helemaal geen kop of staart maakt dwing je de lezer natuurlijk wel op te letten en te herlezen. De schutbladen in dit nummer zijn mooi. Zo mag het veel kleinere surpriseboekje *News at Four* van **drs. Mook** (Engels gestudeerd) mij ook meer bekoren door de handgemaakte omslag en blanco rustpunten in het kleine één-paginastripritme. Dit is als een snoepje na een onrustig voorgerecht. De kans is groot dat ook de Stripschriftlezer zo'n verrassing ontvangt door *Screwface!* te bestellen via het adres Leeuwenhoek 61, 1091 RX Amsterdam. Prijs: *f*5,95 (±Bfr.119) per stuk.
De boekjes zijn in ieder geval ook te koop bij de stripwinkels Lambiek in Amsterdam en De Noorman in Arnhem.

BD

door **GERT MEESTERS**

WRAPAROUND-COVER SINUS COMIX DOOR MATTHIAS LEHMANN

Toch bereiken de bloemlezingen een vrij hoog niveau, omdat Matthias er enerzijds eenheid in brengt door persoonlijk auteurs uit te nodigen om strips in te sturen, en anderzijds doordat hij met thema's werkt, waardoor zo'n bloemlezing toch een zekere samenhang krijgt. Matthias verzorgt zijn uitgaven ook, al worden ze er niet duur door. In een land als Frankrijk gaan stripliefhebbers er vaak van uit dat een verzorgde uitgave ook meteen veel geld moet kosten, maar Matthias bewijst, geïnspireerd door fanzine-idealen en met beperkte middelen, dat de correlatie er niet hoeft te zijn.
TENTOONSTELLINGEN? Nog niet echt, maar er staat er eentje op stapel voor november 2000.
EN NU PRAKTISCH! Zoals veel publicaties uit het doe-het-zelfcircuit, zijn *Sinus Comix* en *Rancune Comix* snel door hun voorraad van enkele honderden exemplaren heen. *Sinus Comix 3* en *Rancune Comix 3* zijn nog te krijgen bij Rhodium Révulsif, 2 Avenue du capitaine Lahitte, 77260 La Ferté-sous-Jouarre, Frankrijk. Fax (+33)1-60223239. Ze kosten respectievelijk ongeveer 3 euro en ongeveer 7,5 euro.

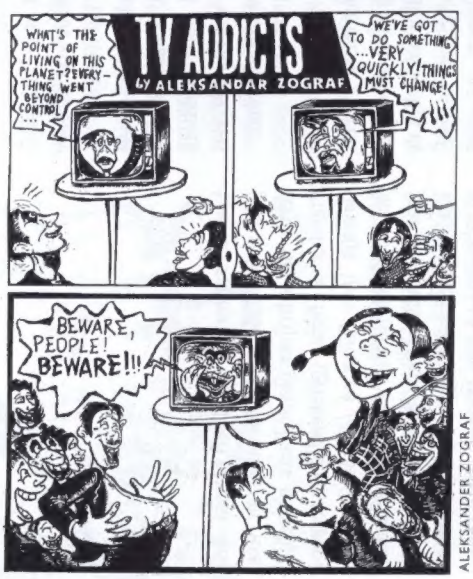
WHAT'S THE POINT OF LIVING ON THIS PLANET? EVERY-THING WENT BEYOND CONTROL
TV ADDICTS
BY ALEKSANDAR ZOGRAF
WE'VE GOT TO DO SOMETHING ...VERY QUICKLY! THINGS MUST CHANGE!
BEWARE, PEOPLE! BEWARE!!!

ALEKSANDER ZOGRAF

SCHNUCKI AND OTZI - THE TOBLERONE HIGHWAY MASSACRE
SCHNUCKI AND OTZI HAVE DITCHED THEIR CADILLAC SO WE FIND THEM WINING ALONG SWITZERLAND'S MEANDERING ROADS. NORMALLY NO PROBLEM FOR SCHNUCKI-SUCH A STRONG GIRL- BUT SHE IS SHOWING WITHDRAWEL SYMPTOMS NOW: HER TOBLERONE BAR-LEVEL IS REACHING ITS ZERO POINT.
FEVER, HALLUCINATIONS AND SPEAKING IN TONGUES - OTZI HAS TO SEE POOR SCHNUCKI SUFFER! HE HAS TO FIND SOME CHOCOLAT SOMEWHERE. THEN A CAR APPROACHES...
WE'LL BE OK. FEEL THINKS. UNFORTUNATELY, THE BMW IS OCCUPIED BY GERMAN SKINHEADS, WHO HAVE BEEN ALL PACKED UP WITH GALLONS OF BEER AND POORLY PLAYED SKA AND WARSONGS.

CRIELAARD & RUIJTERS

...La boulot ça me faisait peur... J'angoissais... J'avais des crises de Paranoïa... Je croyais que je... que tout le monde était contre moi et j'avais la trouille...
Aujourd'hui je suis beaucoup mieux grâce à Fluoxetine qui m'empêchait pour la vie...
Je passais mon temps devant la télé, mais elle me dérangeait aussi et je l'ai vendue...
maintenant je suis beaucoup mieux dans ma tête... Je vais mieux
fin

ALEX BALADI